

EIMA ETA IKASMATERIALEN KALITATEA

Andres Alberdi
(EIMA)

---

1. Hitzaurrea

Jardunaldi hauen arduradun-antolatzaileen gonbita jaso genuenean, EIMAKo lan-taldean ez genuen inolako zalantzarik izan: bete-betean zegokigun bertan parte hartzea, eta horretara etorri naiz EIMAKo egokitasun-azterketarako adituen koordinatzaile naizen aldetik.

Hurrengo urratsa gure hitzaldiaren nondik norakoa definitzea izan zen. Horretan ere prestu ibili ziren antolatzaileak, eta, hitzaldiaren titulua ez ezik, hitzaldiaren beraren bizkarrezurra ere Igone Zabalak proposatu zigun galdekizun zabal bezain sakon baten gainean eraturia: *Zerk sorrarazi zuen EIMA?, EIMAREN lana eta irizpideak, Urte hauetan ikasliburuetan antzeman den eboluzioa, Eraginik izan al du EIMAREN lanak? Bestelako eraginik ere antzeman al da?, Zein dira etorkizunerako aurreikusten diren erronkak eta beharrak?, Zer-nolako eragina dute ikasliburuek eta, oro har, eskolako jardunak euskararen normalizazioan?, EIMAKo ikasmaterialek kontuan hartzen al dute unibertsitateko euskara akademikoarekin gorde beharreko jarraitasuna?*

Kasik hogeitun urtean EIMAREN jardunean parte hartu izanak, ustez behintzat, haren egitekoaren eta argi-itzalen ezaguera praktikoa eman didate eta horiek zuenganatzen ahaleginduko naiz. Barkatuko ahal didazue, batek baino gehiagok, hemen esatera noana funtsean lehendik ezagun(egi)a baldin baduzue; baina pentsatu nahi dut informazio interesgarria izan daitekeela beste hainbatentzat. Zernahi dela ere, jakizue ariketa probetxuzkoa izan dela guretzat, geure egitekoen eta prozesuen hausnarketa mamitzeko aitzakia gertatu baitzaigu jardunaldi hauetarako hitzaldi hau prestatzea. Hitzaldiaren ostean, hamabost minutuko tartea ere badugu zalantzak eta gaizki-ulertuak argitzeko edota iradokizun-ekarpenak entzuteko. Ea ekina probetxugarri zaigun.

2. Sarrera

Hezkuntza-jarduna artez eta moldez aurrera eramateko, ikasmaterialek behar-beharrezkoak ditugu, edozein dela jarduten den herria eta hizkuntza. Material sinple-sinpleak edota landuagoak, euskarri idatzian nahiz teknologia berrien formatu sofistikatuetan, kontua da hezkuntza-lanak beharrezko duela tresna hori.

Inork ez du zalantzarik egiten, gainera, ikasmaterialetako hizkuntzaz ari garenean, material horrek izan behar duen kalitate-sistemaren premia. Izan ere, denok dakigu eta aitortzen dugu material horiek duten garrantzia eskolaldian; eta ez bakarrik eskolako eginahalean irakasle-andereñoen helduleku nagusi direlako (oraindik ere), baizik eta berak direlako, oro har, ezagutzaren eta komunikazioaren oinarri; ezin ahaztu, era berean, egunerokotasunean eta gizartean duten efektu biderkatzailea ere. Hortxe dago bere baliorik handiena. Edozein hezkuntza-sistemak, beraz, tentuz eta mimoz zaindu behar duen egitekoa da ikasmaterialek kalitatearena.

Ikasmaterial zuzen eta egoki bat atontzea, ordea, ez da egiteko erraza: zuzentze-lan zaila, delikatua eta, sarri, gatazkatsua du bere sortze- eta egite-prozesuan. Hiztun arruntaren intuizioari sarritan hala iruditu ez arren, ze hark uste baitu aski dela ongi idaztea ikasmaterial egoki bat osatzeko, baina idazte-lana bere osotasunean ezagutzen duenak ongi daki ezinbestekoa dela zuzenketa-lana, ez baita batere harrigarria idazleak berak era askotako hutsak egitea (ortografian, konbentzio grafikoetan...), baita jardutezko akatsak egitea ere (tekleatze-ordukoak, adibidez); gehienetan, bestalde, idazleak sortu duena moldatu egin behar izaten da, irakurlearen beharretara egokitzeko... Lan eskergea pilatzen da hor.

Euskarazko lanetan, gainera, hizkuntza gutxitua den aldetik, ardura handiagoa eskatzen du egiteko horrek. Alde batetik, argitaratze-lanetan maiz izaten direlako batere euskararik ez dakiten arduradun eta langileak (lerro-jauzien arteko silaba-banaketa bera ere zaila da kontrolatzen modu horretako jendearentzat); bestetik, oinarrizko irakaskuntzan nahi baino ugariagoa delako oraindik ere itzulpena, eta, jakina, halakoetan ugari dira hutsak eta errakuntzak, itzulpen-lanak dakarren hizkuntza kodetze- eta deskodetze-prozesuen berezitasunagatik; euskararen egoerak berak ere badu eraginik, eta agian bera dugu arazorik larriena: testu zuzenak, egokiak eta ulergarriak nahi ditugu, baina oraindik borrokan gabiltza bitarteko dugun tresnarekin berarekin, euskararekin alegia (esan nahi baita, euskararen normalizazioarekin).

Egia da, praktikan, hizkuntzaren molde eta erabilera oinarrizkoen egokitasunari eta gramatikaltasunari buruzko adostasun zabal samarra lortua dugula, baina, hizkuntzaren kode-balio oinarrizkoena bermatzen duen adostasungune finko horretatik urrundu ahala, lausotuz eta zalantzarriago bilakatuz joaten dira gauzak. Eta hori sarri gertatzen zaio ikasmaterialetako hizkuntza moldeekin egunero lehian dabilenari. Berezkoa eta etengabea den hizkuntzaren barruko lehia eta tirabiraz gainera, hizkuntza hori aurrez (oso) ibilia ez den eremuetan ibili beharrendaren beharrak are zailago bihurtzen du egitekoa, askotan zalantza eta ezinegon bilakatzeraino.

Eta testu zuzena ez ezik, testu ulergarria eta egokia ere behar da¹; alegia, euskal hiztun edo erabiltzaile estandarren intuizio linguistikoarekin bat datorren testua osatu behar dugu. Nola kudeatzen da egiteko hori EIMAREN bidez?

Kalitatea zaintzeko eginkizun behinenetako bat zuzenketa da, dudarik gabe, eta zer, zergatik eta nola zuzentzen den albait ongien hausnarturik eta antolaturik edukitzea eskatzen du horrek, ardura horri behar bezala erantzungo bazaio. EIMAK kalitatearen kudeaketan duen esperientzia, bitartekoak, ikuspegia eta asmoak azaltzea da, beraz, gaurko nire emana.

3. EIMA: helburuak eta egitekoak

EIMA izena akronimo bat da, eta hau esan nahi du: *euskal ikasmaterialgintza*. Unibertsitate aurreko euskarazko ikasmaterialgintza babestu, indartu, garatu eta diruz laguntzeko eratu zuen EIMA programa Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuak, Euskararen Normalizaziorako Legeak hartarako ematen duen babesaren oinarritzat

¹ Hitzaldi honetan ez naiz arituko beti-betiko galderaz: *zer da, baina, testu ona, zuzena, egokia? Zer da kalitatezko testu bat?* Hizkuntza-kalitatearen inguruko kezka —eta ondorioz, euskararen kalitatearen kezka— ez da berria gurean, eta hainbatetan plazaratu dira horri buruzko iritziak (Zalbide, Mendiguren, Garzia, Sarasola, Amunarriz, Larrigan...). Labur zurrean definizio bat eman beharko bagenu, honela definituko genuke zer den kalitatezko euskara: hizkuntza-gaitasuna eta komunikazio-gaitasuna egoki bezain trebe uztartzen dituen hizkera moldeak.

hartuta. 1981-82 ikasturtean ekin zitzaion langintza horri². Harrezkero, pausoz pausoko prozedura izan da EIMA programaren osatze-lana; gaur egun, urteroko agindu-ebazpenez mamitzen da. 1998ko azaroaren 3ko 295/98 Dekretuak (EHAA, 1998-XI-27) arautzen ditu orain-oraingoz ikasmaterialen onespenera-prozedura eta onespenerako irizpideak.

Edozein lekutan antzekoak diren arazoak sortzen ditu euskarazko ikasmaterialgintzak, batetik. Berariazko ezaugarriak ditu, bestetik, bere neurri txikiagatik, erdal munduarekin batera jardun beharrak dituen baldintzengatik, curriculumaren euskal dimentsioaren lanketak berekin dituen korapiloengatik eta euskarak berak bere egiturari (fragmentazio dialektalaz, grafia aldetik, terminologia teknikoan eta azalpen-prosa landuan) dituen argi-itzalengatik. Berariazko ezaugarri horiek kontuan izanik, hiru neurri operatibo eraturik ditu Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak EIMAREN alorrean: batetik, kalitatea ziurtatzeko mekanismoak; bestetik, material horien zabalkunde-lana laguntzeko bideak; eta hirugarrenik, material-sorkuntza eta -produktzioa indartzeko laguntza-deialdiak³.

Horren haritik, Hezkuntza Sailak, argitaratzekoak diren ikasmaterialak egokiak eta kalitatezkoak direla ziurtatzeko⁴, hizkuntzako azterketak egiten dizkie (teknikako azterketa ere bai, materiala euskarri informatiko edo ikus-entzunezkoan doanean), diru-laguntzetara aurkeztutako material guztiei. Azterketa hori egiteko ardura teknikari berezitzen eskuetan ipintzen du Sailak eta, jasotako emaitzen argitan, onspena eman ala ukatu egiten dio ikasmaterial bakoitzari, dagokion egile edota argitaletxea orrazketa-zuzenketak egitera bultzatuz.

4. EIMAREN hizkuntza kalitatearen kudeaketa

4.1. Onspena lortzeko prozesuko urratsak: ikasmaterialaren gestioa

1. Argitaletxeak testua onspen eske bidaltzen du EIMARA.

² Duela 29 urteko testuinguruan kokatu behar da jatorrizko asmoa: euskal ikasle-irakasleei auzo-hizkuntza erraldoietan ikasten-irakasten ari zirenen besteko ikasmaterial-aukera eman nahirik abiatu zen EIMA programa. Behar gorria halakoa zen, ezen irakasleentzako gidaliburuak eta, batez ere, ikasleentzako ikasliburuak, lan-koadernoak, eskola-hiztegiak eta gainerako material osagarriak sortu, argitaratu eta eskoletaratu beharra zegoen berehalakoan. Eta aitortu behar da inizatiba pribatuak leku zabala izan duela eginbehar horretan. Erdarazko materialak euskaratu eta egokitu dira askotan; beste askotan, bertako irakasle-taldeek berariaz sortutako (eta, gero, bertako edo estatuko argitaletxeek argitaratu emandako) materialez hornitu da nagusiki, azken mende laurdenean, gure eskola-mundua.

³ Sailaren etengabeko asmoa izan da euskarazko ikasmaterialen prezioa erdarazkoen parekoa izatea; ez garestiagoa behintzat. Lau deialdi egiten ditu Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak (HUIS), urtero: EIMA 1, EIMA 2, EIMA 3 eta EIMA 4 deialdiak. Honako hauek dira EIMA deialdien esparruak:

EIMA I: Ikasmaterial inprimatuak argitaratzeko diru-laguntzak.

EIMA II: Ikus-entzunezko ikasmaterialak argitaratzeko diru-laguntzak.

EIMA III: Hezkuntza-sofwareerako, hau da, euskarri informatikoan ateratzen diren ikasmaterialetarako diru-laguntzak.

EIMA IV: Mintegien bidez ikasmaterialen prestakuntza-lana egiten duten egile, mintegi edo egokitzailentzako diru-laguntzak (alegia, argitaratu aurreko fasea).

⁴ Ikasmaterialen kalitatea ziurtatzeko mekanismoen artean, *kalitate-sariak* ere ematen ditu Sailak. Bistan denez, ikasleen eta irakasleen eskuetara iristen diren materialak bere osoan egokiak izatea komeni da: edukiz eta hizkuntzaz bezala aurkezpenaz eta enkoaderazioz, irudi-lanketaz eta abarrez ere egokiak. Horretarako eratu ziren *Ixaka Lopez-Mendizabal* (ikasmaterial inprimatu hoberenak saritzeko) eta *Migel Altzo* (ikus-entzunezko eta hezkuntza-software hoberenak saritzeko) sariak, eta urtero-urtero erantzuten dio Sailak eginbehar horri.

2. EIMAKo aztertzaileek testua ikuskatzen dute⁵. Bi azterketa mota egiten zaizkie:

- Hizkuntza-azterketa: hizkuntza-zuzentasunari eta -egokitasunari begirako azterketa (jardunaldi hauetan inporta zaiguna, alegia).

- Azterketa teknikoak: ikus-entzunezko eta hezkuntza-softwarekoei egiten zaie soilik, jakiteko ea programek aitortzen dituzten aukera eta bitarteko guztiek, teknikoki, esan bezala funtzionatzen duten.

3. Aztertzaileak/-ek testuari buruzko iritzia ematen du(te), *txosten* baten bidez. Txosten horretan adierazten da ikasmateriala onartzekoa den ala ez. Horretarako, mailaketa hau erabiltzen da:

- *Dagoen-dagoenean onargarria*. Azterketa erabat positiboa da, eta lana bikaina (gerta liteke, nolana ere, zuzendu beharreko ezustekoren bat edo beste izatea lanak).

- *Onartzekoa; hala ere, hartu kontuan gomendioak*. Azterketa positiboa izanik ere, orrazketa arin bat eskatzen da, akats txiki batzuk zuzentzeko edota estilo-aldeko gomendio-iradozikun batzuk hobeto bideratzeko.

- *Onartzekoa; hala ere, zuzenketak egin behar dira*. Azterketa positiboa izanik ere oro har, orrazketa bat eskatzen da, hizkuntzaren kontrako edota Euskaltzaindiaren arauen kontrako akats batzuk antzeman direlako.

- *Onartezina, aldatetak egin arte*. Ikasmaterialak dituen akats, ahulezia, moztade eta desegokitasunengatik, goitik beherako orrazketa eskatzen da.

- *Erabat onartezina*.

4. Argitaletxeak txosten-iruzkina jaso, eta gomendioak edota zuzenketak aplikatzen ditu testuan (dagoen-dagoenean onargarria izan ez bada, jakina).

5. Onartu ez den materiala, eskaturiko zuzenketak aplikatu ondoren jakina, berriz aurkeztu behar da EIMAKo azterraldira.

6. Ikasmateriala argitaratu ondoren, azken-azken zaintza- edo ikuskatze-lana egiten zaio, jakiteko zenbateraino jaso diren EIMAKo aztertzaileek egindako zuzenketa- eta hobekuntza-proposamenak⁶.

Gorago aipaturiko txostenak bi parte ditu:

- *Irizpena*: materialari buruzko irizpen orokorra eta zuzenketari buruzko ohar labur batzuk (laginaren luzera, zuzenketa aipagarrienak...).

- *Lagin zuzendua*: zuzendutako testu-lagin originala (testuak, eskuarki, ez dira osorik aztertzen⁷). Lagin horren fotokopia gordetzen da EIMAn.

⁵ 1998ko Dekretuaren haritik, lehen, edukiaren azterketa ere egiten zen, baina Patxi Lopezen gobernu berriak, 2009ko urriaren 8ko zirkular baten bidez, bertan behera utzi du egiteko hori. Eskola-materialek jasotzen zituzten alderdi kurrikularretan eta haietan islatzen ziren oinarriko balioetan fokalizatzen zen orduko azterketa hura.

⁶ Biziki estimatzekoa eta balioestekoa da orrazketa eta zuzenketa horietan guztietan argitaletxeek izaten duten ardura eta erantzukizuna.

⁷ Adituek ez dituzte ikasmaterialak goitik behera aztertzen normalki. Gainbegiratze orokor bat egiten zaie lehenik, eta, gero, parametro jakin batzuetara mugatzen da azterketa:

Liburuak zenbat orrialde	Aztertu beharrekoak (%-tan)
1– 30 or.	% 100
31–100 or.	% 50 (han-hemenkakoak)
101–200 or.	% 33 (han-hemenkakoak)
200 or. baino gehiago	% 25 (han-hemenkakoak)

Parametro berak erabiltzen dira CD/DVD, bideo eta abarretan ere, eta, edozein delarik euskarri teknikoak, beti eskatzen dugu paperezko euskarria ere azterketarako, eta, hala, paperezkoan egiten du lan EIMAKo aztertzaileak (ordubete gutxienez beti).

Argitaletxe eta produkzio-etxe asko dira, urtero-urtero egiten den EIMako deialdira atxikitzen direnak eta, baldintzak betez gero, diru-laguntzak jasotzen dituztenak. Oso ezagunak dira lan-esparru horretan diharduten etxe batzuen izenak. Sei dira nagusiak (Elkar/GIE, Erein, Ibaizabal, Zubia/Santillana, Giltza/Edebé eta Anaya/Haritza), baina denera badira pare bat dozena.

Euskarazko 400etik gora ikasmaterial argitaratzen dira, urtero, gure ikastetxeetan erabiltzeko. Ikasliburuak dira gehienak, baina bestelakoak ere asko dira tartean: ariketa-koadernoak, irakasleen gidaliburuak, gai monografikoak lantzen dituzten kontsulta-liburuak, entziklopediak, eskola-hiztegiak eta eskola-atlasak, besteak beste. Liburu-formatuan argitaratzen dira gehienak. Gero eta ugariagoak dira, ordea, ikus-entzunezkoak ere, eskola-mundurako kaseteak, CD-ROMak eta Internet bidezkoak, hain zuzen ere⁸.

Urte-sasoia ren arabera, desberdina da urteko lan-karga; erraz ulertzekoa denez, ikasturte-amaierako hilabeteak (maiatz-ekain-uztailak) eta ikasturte-hasierakoak (irail-urrikoak) dira beteenak.

4.2. EIMako lantaldeak (egitura)

Esana dago urtean 400en bat ikasmaterial aztertu behar izaten direla EIMAn, baina kontua ez da kantitatearena bakarrik; azken urteotan, ikasmaterialen maila eta kontzeptuen trinkotasuna eta zailtasuna ere goraka joan dira. Ez dago esan beharrik Batxilergoko ikasliburuak atontzea (duten terminologia teknikoagatik, abstrakzio-mailagatik eta gramatika-komplexutasunagatik, batez ere) 7/8 urteko haurrentzako oinarritzko eskola-liburuak atontzea baino askoz konplexuagoa dela.

Ikasmaterialen kopuru horrek eta lanen zailtasun-neurri horrek ekarri zuen, besteak beste, EIMaren eraldatzea, 1998ko Dekretuan. Gaur egun dugun antolamendua ordudanikoa da.

1. Alde batetik, kudeaketaz eta diru-banaketaz arduratzen den atala dago, Gasteizen, Hezkuntza Saileko Euskara Zerbitzuaren pean⁹.
2. Bestetik, EIMaren katalogoaz arduratzen den atala dago Eibarko Hezkuntza Esparruan (bertako Jaizkibel etxean)¹⁰.

⁸ 400 ikasmaterial urtero-urtero, diogu. Zenbaki soiletara bihurtuz azalpena, diogun, adibidez, 2000. urtetik 2007.era artean, 4.000 ikasmaterial inguru argitaratu dela euskaraz. Lau mila horietariko gehienak, arestian esan bezala, ikasmaterial inprimatuak dira, baina badira tartean ikus-entzunezkoak eta hezkuntza-softwarezkoak ere (gero eta sarriago). LMH edo Lehen Hezkuntzarako sortu ohi da, askogatik, material inprimatu gehiena. Horren ondoren, kopuruz, DBHrako materialak datoz. Lanbide Heziketako material gehienak, ehunka, "on-line" daude: digitalizatutako liburuak dira, PDF edo antzeko formatuetan Interneten daudenak.

⁹ Mikel Zalbide da Euskara Zerbitzuaren burua, euskaltzain osoa bera.

¹⁰ Sortzea eta produzitzea ez da aski. Materialen zabalkundea egin behar da horrekin batera, ikasliburuak eta atlasak, hiztegiak eta metodoak, bideoak eta CD-ROMak ikasle-irakasleen eskuetara iritsiko badira. Material horien kudeaketa eta aldarrikapen egokia egiteko (salmenta zuzena antolatzea argitaletxeen kontua izanik ere), aukeran dauden materialen informazio-eskaintza eta katalogazioa eta erabilera funtsezko puntuak dira alor horretan. Hori dela eta, lehen, berariazko katalogoak prestatzen ziren ikasliburuentzat, ikus-entzunezkoentzat eta hezkuntza-softwarearentzat, eta estola guztietara bidaltzen. Liburu lodiak izan ohi ziren katalogo horiek: gero eta lodiagoak, materiala ugaritu ahala, eta zenbait aldetatik (prezioa, ikasmaita...) nahi baino lehenago zaharkitzen zirenak. Sistema informatizatura pasa da katalogazio hori, azken urteotan, eta Internet bidez iritsi daiteke bertara, web-orri bereziaz egiten baita informazio-zabalkunde hori, Sailak Eibarko Hezkuntza Esparruan eraturik duen unitate teknikoetik. Ikus, konkretuki, honako web-helbide hau: http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-573/eu/contenidos/informacion/dih6/eu_15733/dih6.html

Datu fidagarriak emateko epea 2000-2009koa da, nahiz eta 1996. urtetik aurrera ere dokumentu dezente dagoen katalogatuta. Guztira, 2000-2009 epean katalogatutako materialak 7.003 dira. Katalogoan sailkatutako

3. Hirugarrenik, talde teknikoa dago (Aholku Batzordea, aztertzaileak eta koordinatzailea).

Aholku Batzordea (IAB). EIMAREN zuzentasun- eta egokitasun-irizpideak finkatzeko ardura duen batzordea da. Euskara Zerbitzuaren buruaz eta EIMAKO onespén-aztertzaileen koordinatzaileaz gainera, kide jakinak ditu, eta honako hauek dira: Joxe Ramon Zubimendi, Euskaltzaindiaren proposamenez izendatua; Xabier Mendiguren Bereziartu, Euskal Editoreen Elkarteak proposatua; eta Juan Garzia, Euskal Itzultzaile, Zuzentzaile eta Interpretuen Elkarteak proposatua. Hiru astean behin biltzen da IAB.

Eginkizun jakina izan du azken urteotan: ikasmaterialetarako estilo-liburua prestatzea, batez ere. Estilo-liburu horren beharra aspaldidanik aipatu izan da han-hemen. Hezkuntza munduak, oro har, eta eskola-liburuekin harreman zuzena duten profesionalek bereziki, behin baino gehiagotan adierazi izan dute hori: ikasmaterialgileak, hartan diharduten argitaletxeetako orrazketa-arduradunak eta material horien onespén-aztertzaileak ditugu, esaterako, diogunaren lekuko. Estilo-liburua ez da bide bakarra, jakina, ikasmaterialgintzan ari direnek esku artean dituzten korapiloak askatzeko eta konponbideak bilatzeko; ezingo da ukatu, hala ere, urrats bat ez denik IABren egitekoa. Gero mintzatuko gara estilo-liburu horren orain arteko liburukiez.

Onespén-aztertzaileak eta koordinatzailea. Gauza ezaguna da argitara ematen diren ikasmaterialak gero eta berezituagoak direla espezialitatez, ikasmailaz eta abarrez. Hori dela eta, onespén-azterketako aditu horiek jakintza-alor diferentekoak izatea komeni zen, eta halatan daude izendatuta. Irakaskuntza ertaineko irakasleak dira denak, eta egun erdiz aritzen dira EIMAKO lanetan. Zortzi dira gaur egun aditu horiek, eta honako espezialitate hauetakoak dira: gizarte-alorrekoa, hizkuntza-alorrekoa, natura-zientzien alorrekoa, teknologia-alorrekoa, musika-alorrekoa, fisika-kimika alorrekoa, enpresa-zientzien alorrekoa, eta informatika- eta matematika-alorrekoa¹¹. Aditu tekniko horien txosten-jardunek beharrezko barne-lotura izan dezaten, eta argitaletxeek horren falta nozi ez dezaten (eta gorago aipaturiko estilo-liburuaren ardura eramateko), koordinazio-lana egingo zuen figura ere behar zen: koordinatzailea. Lan horixe da gaur-gaurkoz nirea, eta lanaldi osoa ematen dut horretan, 2000-2001 ikasturteetik hona.

Lan-talde tekniko hau da zehazki hizkuntzaren kontrola egiten duena. Bi pausoko begiraletza egin ere. Begirale tekniko espezialista —bakoitza bere eremuan— euskarazko testuetan dauden zailtasunen eta arazoek jabe da, eta, hizkuntza-begiraletzaz gainera, ikasmaterialetan egin diren euskarazko aukerak eta itzulpen-adierak egokiak eta arauen ildotikoak diren aztertzen du batez ere. Honako lan zehatz hau du: testua bere osotasunean hartu eta aztertzea, eta esatea ea ulergarria den, ea argia den, ea zuzena eta arauzkoa den, ea egokia den, ea tradizio eta usadioa urratzen duen ala ez. Koordinatzailearen lana dator gero, eta, jakina, gehiago du hizkuntza- eta koordinazio-begiraletzatik, espezialitate-azterketatik baino: begirale teknikoaren oharrak jaso eta aztertzen ditu, EIMAKO arau-hobespenekin bat datozen neurtzen eta epaitzen du, talde-lanaren koherentzia zaintzen du, argitaletxeetako

---

materialak 8.516 dira. Kopuru horretan, EIMA laguntzaz argitaratutako produktuez gainera, beste bide batzuetatik eskuratzen diren hainbat material ere sartzen da: haur eta gazteentzako liburuak (literatura gehienbat), monografiak, irakasleentzako materialak, saiakerak, filmak eta abar. Eibarko egoitzan artxibatzen dira, era berean, ikasmaterialek onespén-prozesuan izandako urrats bakoitzaren dokumentuak (txostenak eta zuzendutako azterketa-laginak, alegia).

¹¹ Erraz ulertzeko denez, isilpekoak dira tekniko espezialista horien izenak.

orrazketa-arduradunekin harremanak ditu..., eta bera da testuaren zuzenketa-lanen erantzule nagusia.

4.3. EIMAREN estilo-liburua

Gurean, uztarturik doaz, beraz, zuzenketa-lana eta aholkularitza-lana, eta horrek planifikazioa eskatzen du.

Aholku Batzordeak hasieratik bertatik argi eta garbi ikusi zuen estilo-liburu baten premia; izan ere, hainbat ziren (eta dira oraindik) euskarazko ikasmateriales hizkuntzako egokitasun-azterketa ahalbidetze aldera, finkatu, adostu eta eguneratu beharreko hizkuntza-irizpideak¹². Lehenengo ustean, liburu *bat* zegoen Batzordeko kideen buruan, baina, eguneroko premiak hartara beharturik, lehen asmo horri luzetsita, atalka jokatzea erabaki zen, eta erabaki horren ondorio dira denok ezagutzen dituzuen liburukiak.

Dagoeneko bost liburuki argitaratu ditu (paperezko formatuan argitaratu ere, baina sarean ere badaude¹³):

- . Joxe Ramon Zubimendiren *Ortotipografia*, 2004 (70 or.)
- . Juan Garziaren *Kalko okerrak*, 2005 (89 or.)
- . Talde-lanean Elhuyar Fundazioko koordinaziopean eginiko *Onomastika*, 2005 (91 or. eta 8.400 sarrera)
- . Alfontso Mujikaren *Letra larriak erabiltzeko irizpideak*, 2008 (80 or.)
- . Andres Alberdiren *Estandarizatu gabeko solasak nola eman ikasliburuetan (Transkripzio-irizpideak)*, 2009 (60 or.).

Liburuki horiek, nolana ere, testuinguru eta langintza zabalago baten aurrekariak dira. Bada besterik ere, eta nahiko azkenduta daude beste hainbat dokumentu (hemen segidan aipatzen diren lehenengo biak, esate baterako, jadanik Euskaltzaindira bidalita daude onespen eske, eta Alberdirena, aztergai da IABn, bigarren itzulian)¹⁴:

- . Patxi Petrirenaren *Morfosintaxiaren inguruko zalantzak eta argibideak*
- . Jose Ramon Etxebarriaren *Zientzia eta Teknikako Euskara Arautzeko Gomendioak*
- . Andres Alberdiren *Ahoskera*

Aipa ditzagun ezaugarriak behinenak:

Ortotipografia

Noiz erabili letrakera arrunta? Noiz, etzana? Noiz, kakotxak? Nola idatzi siglak, sinboloak eta laburdurak? Nola lotu horiek hitzaren lexemari? Nola aipatu bibliografia? Baziren euskararen esparruan aurretiko ahalegin eta ohitura batzuk ortotipografiaren alorrean. Horien elkartzeko, formaberritze eta adoste zabal bat nahi zen lortu, eta denon eskura jarri han-hemenka sakabanaturik zeuden proposamen, gomendio eta ohitura eginak. Aholku Batzordeko kide den

¹² Eusko Jaurlaritzako Hezkuntza Sailaren ordezkari gisa, Aholku Batzordea erabat kontziente da bere estilo-arauen eraginaz, ikasmateriales argitalpen guztiez gainera, hezkuntza-sare osoan baitute itzala gomendio-arau horiek.

¹³ http://www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-2459/eu/contenidos/informacion/dih/eu_5490/estilo_liburua_e.html

¹⁴ Proiektu gehiagoren berri, geroago datorren "Etorkizuneko beharrak eta erronkak" izeneko atalean ematen da.

Joxe Ramon Zubimendik ekin zion alorrari, eta berak atondu zuen lan hori. Eguneroko buruko min praktiko frankoren erantzun zehatzak datoz bertan ¹⁵.

Erdarazko egituren kalko okerrak

Juan Garziak egina. Sarrera teoriko bat du hasieran, eta bertan dio, berezkoa eta etengabea duela edozein hizkuntzak bere baitako lehia eta tirabira, indar finkatzaileen (bateratzaile) eta aldatzaileen arteko dialektika; normala dela, era berean, kontaktuan baitaude, hizkuntzek elkarri eragitea; eta hortxe sortzen direla interferentziak eta kalkoak; eta kalko batzuk okerrak direla. Zein? Premiarik gabe, abantaila baino kalte handiagoz, erdararen imitaziora jotzen dutenak. Hortik abiatuz, kalko arruntez baino gehiago, testugile trebatu batentzat zalantzaragari gerta daitezkeen gramatikaz gorako kontuak dakartza, gero, hurrengo ataletan:

a) alde batetik, perpausen baitako elementuen kalkoak: *bat* ala *-a*; erdaraz izenaren aurretik doazen adjektiboan euskal ordainak (*berri*, *ezberdin*); *-egi* atzizkiaren gehiegikeria; «presente historikoa» / orainaldi narratiboa, eta abar.

b) bestetik, perpausetik goragoko kalkoak: *bezala* konparazio-partikularen abusua; erakusleen testu-erabilerak: *haren* / *beraren* (berretua) / *bere* (bihurkaria); erakusleen lehen graduaren gehiegizko erabilera (*hauzaleria*) [hizkuntza bakoitzak du bere anafora-sistema]; nominalizazio-estiloaren gehiegikeriak, eta abar.

Onomastika

Nola idatzi behar da: Etxepare, Etchepare, D'Etxepare...?; Bernat, Bernardo, Beñat...?; nola: Almantzor, Almanzor ala Al Mansur?; nola: Napoles ala Napoli?; nola esan euskaraz, esaterako, Blanca de Navarra?; nola: Errenazimentu, Errenazimendu, Berpizkunde...?; nola, esate baterako, nazioarteko erakundeak: Nazioarteko Diru Funtsa ala Diruaren Nazioarteko Funtsa?

Zabala da onomastika, bihurtune ugariak eta adar ugariak. Zabala eta bizia, dinamikoa, bestalde, egunero sortzen eta agertzen baitira izen berriak, eta hitzunen joerak ere aldatuz baitoaz. Nekez bilduko da, beraz, onomastika izenaren azpian dagoen izen multzo erraldoi hori irizpideen uztarpera, eta salbuespenak ere, ezinbestean, ez dira gutxi izango. Alabaina, oinarri bat, aski zabala, emana du EIMAK.

Hainbat esparrutako jendez osaturiko batzordeño bat sortu zuen berriaz horretarako ¹⁶, Elhuyar Fundazioaren gidaritzapean. Bertan, eskolako ikasgaietan agertzen diren izen

¹⁵ Erabat konpondu ez den arazo batek hor dirau, hala ere, eta arazoa ezin da ezkutatu: ortotipografiari buruzko lan handi hori eginda ere, «Hitz elkartuen idazkera» atala oraindik ere auzitan dago, Euskaltzaindiak ez baitzuen atal hori epaitu, eta ez zuen horretaz irizpenik eman. Euskaltzaindiak berak bere arauetan (25.ean) «Hitz elkartuen osaera eta idazkera»z dienez baino haratago ez zuen biderik urratu nahi izan, nahiz EIMAtik hala eskatzen zitzaion. Hezkuntza Sailak begirune eta errespetu osoz onartzen du erabaki hori, eta ez dio muzin egiten. Hala ere, Euskaltzaindiak ematen dituen aukeren artean, gomendio modura, EIMAK uste du Zubimendiren liburuki horretan ageri den ortotipografia-araudia eskatzea komeni dela ikasmaterialetan, eta hala egiten du.

¹⁶ Alde batetik, Elhuyaroko Alfontso Mujika eta Ane Goenaga aritu ziren, koordinatzaile eta material-hornitzaile gisa. Hedabide-esparruko euskara-adituak ere izan ziren tartean: Asier Larrinaga (ETB) eta Patxi Petrirena (*Euskaldunon Egunkaria*). Argitaletxe batzuetako ordezkariak ere bai: Manu Arregi (Elkarlanean), Iñigo Roque (Giltza/Edebé) eta Ainhoa Basterretxea (Zubia/Santillana). Eta Hezkuntza Sailak izendatutako ordezkari bi: UEUko Historia arloko kide den Irati Itziar eta EIMAKo koordinatzailea (Andres Alberdi). 2.994 toponimo (leku-izen), 3.805 antroponimo (pertsona-izen), 897 artelan eta 1.408 bestelako sarrera (gertaera historikoak, aro historiko eta geologikoen izenak...) ditu liburukiaren CDak.

bereziak —lekuak, pertsonak, gertaerak, erakundeak, artelanak...— idaztean maizen sortzen diren zalantzak konpontzeko argibideak eta irizpideak jasotzen dira.

Letra larriak erabiltzeko irizpideak

Letra larri edo maiuskulen eta letra xehe edo minuskulen erabilera atal berezia da hizkuntzaren ortografian. Atal berezia da, hain zuzen ere, askotan ez dagoelako arau garbirik ematerik, eta, gainera batzuetan, letra larriaren edo xehearen erabilera idazle bakoitzaren gustuen, apeten edo ideia politiko edo erlijiosoen mende ere badagoelako. Izan ere, letra larrien erabilera ez dago arau sail aldagaitz eta unibertsal batek gobernatua. Inguruko hizkuntzetan pixka bat aztarrika hasita, berehala ikusten da ez dela arau orohartzailerik, eta, askotan, bakoitzak bere bideak egin dituela. Euskaraz ere izan dira bateratze-saioak letra larrien erabilera arautzeko.

Komenigarria ez ezik premiazkoa ere ikusten zen euskarazko eskola-materialetan erabiltzen diren testuetan letra larrien eta xeheen erabilera arautzen ahalegintzea. Horregatik ondu zen lan hau, kontsulta-iturri zehatz bat izateko, erabilera arautzeko, edo irizpideak eskaintzeko behinik behin.

Hiru atal nagusi ditu Alfontso Mujikaren lan honek: 1. Letra larriei buruzko ohar orokorrak; 2. Letra larriaren eginkizunak edo funtzioak (kokatze-funtzioa eta nabarmentze-funtzioa) zein diren, eta ehunka adibide; 3. Letra larriak noiz ez diren erabili behar, eta ehunka adibide.

Estandarizatu gabeko solasak nola eman ikasliburuetan

Estandarizatu gabeko solasak —mintzatuak zein idatziak— ikasliburuetan modu bakarrean emateko ahalegina da lantxo hau. Eskola-liburuetara mota eta molde askotako testuak iristen dira: batzuk (antzina-)antzinakoak dira, bestetzuk (egun-)egunekoak; asko, hitz neurtuz eman beharrekoak (kanta, bertso...); beste asko, hitz lauz (ipuin, eleberri...); badira herri-hizkeraren ezaugarriak muinean daramatzatenak (bat-bateko bertsolaritza, atsotitzak...), badira, era berean, idatziaren bidetik erabat atonduak (hedabideetakoak...); zenbaitek euskalkiren baten kolore bista-bistakoa erakutsiko du, beste batzuk gaurko euskara estandarraren ildotik gertuago agertuko dira. Horiek denak modu bateratuan idaztea ez da koskarik gabeko jarduera izaten askotan.

Neuri egokitu zitzaidan liburukia atontzea. Helburu nagusia zera du: gaur egungo euskaldunei —batez ere euskara idatzi batua besterik ezagutzen ez duten eskoletako ikasleei— arrotz gertatuko ez zaien euskarazko grafiaz euskal literaturako (eta bestelako) obrak eskaintzea, hau da, geurea dena geure grafiaz adieraztea, testuak —*zaharrak* zein ez hain urtetsuak— modu erraz, arin eta atseginean irakurtzeko moduan. Bi mutur lotu nahi dira ahaleginean: gaur egungo euskara batua da ardatz nagusi eginkizunean, baina batura ekartze horrek ez dio zahar-kutsurik kendu nahi testu originalari. Lehen partean, 1968tik honako testuei begira emaniko irizpideak daude. Bigarrean, testu zaharrei begira emanikoak (1968. urtea baino lehenagokoei). Hirugarrenean, hainbat eredu ageri dira, irizpide horiek aplikatuta.

Morfosintaxiaren inguruko zalantzak eta argibideak

Patxi Petrirenak idatzia da. Ikasmateriales hizkuntzazko egokitasunaren azterketetan onespén-aztertzaileek sumatutako akats, ondoez, ezin, zalantza, moztade, badaezpadako erabilera, ezbidet, aldrebeskeria eta eskasia jakin batzuei erantzun zehatz eta doia ematen die egileak. Ez da, beraz, morfosintaxiaren arlo luze-zabal guztia agortzeko asmotan egindako

lana; ez da horretan saiatu idazlea. *Ad hoc* eginiko mandatu baten emaitza da, eta ez nolanhiko emaitza, alafede: 160 orrialde! Leial eta zintzo saiatu da egilea Euskaltzaindiaren araudia orpoz orpo jarraitzen, eta, estandarizazio-bidean, euskararen joskerak ere beharrezko dituen uberak eta norabideak zirriborratzen. Eguneroko auzi-mauzi xumeak dira batzuk; honako hauek, besteak beste, esate baterako: lokailuen inguruko zalantzak (*izan ere + bait-erredundantzia*) edota juntagailuen inguruko zalantzak (*edo/ala*; balio banakaria duten juntagailuen korrelazioa zaintzea (*bai... bai, nahiz... nahiz*) eta abar. Eguneroko testuetan eguneroko buruko min diren zalantza etengabeak ere badira (adibidez: *arte* postposizioa, denborazko adieran: *astelehen arte / astelehena arte / astelehenera arte*; edo neurri-sintagmen jokia: *hiru kilometrora / hiru kilometrotara; 169 °C-an / 169 °C-tan*), eta abar. Beste batzuk handi-sakonagoak dira: gehiegizko nominalizazioa, erlatiboa vs zehar-galdera, aditzaren lekuaz, eta abar.

Lanak badu eranskin bat ere: Juan Garziaren “Definizioak: moldeak eta joskerak” gehigarria. Definizio bat zer den eta, euskal joskerari erreparatuta, zer definizio-molde arrunt ditugun aukeran esaten (proposatzen) digu.

Zientzia eta Teknikako Euskara Arautzeko Gomendioak

Euskararen estandarizazioa eta normalizazioa lortzeko prozesuan, beste urrats bat da, orain artean paraturikoen arteko azkeneko hau. Lan mardula da hau ere (150 or.). Jose Ramon Etxebarria izan da izkribu-arduradun eta lemaizaina, baina testu eta ikasliburuen prestakuntzan eta erabileran hagitz trebatuak diren unibertsitateko, argitaletxeetako eta eskoletako irakasleak izan ditu inguruan lan-taldean¹⁷. Liburuan ematen diren euskara zientifiko-teknikoaren jarraibideak, hartara, taldekide horien eskarmentuan eta eguneroko praxian oinarriturikoak dira. Lau atal nagusitan taxaturik dator liburukia: lehenengoan, gomendioen oinarriak eta irizpideak funtsatzen dira; bigarrenean, zientziaren arlo guztietako arazo komunak aztertzen dira; hirugarrenean, arloz arloko arazo espezifikoak lantzen dira (batez ere, matematika, fisika, kimika, biologia eta informatika); laugarrenean, katalogo gisa antolaturiko taulak ageri dira. Honako auzi hauek, esate baterako, ez dira saihestu: *metro koadro* ala *metro karratu?*; *Homo sapiens* ala *Homo sapiensa?*; zein sigla hobetsi: ingelesarenak (RNA, DNA) ala euskararenak (AEN, ADN)?, eta abar.

Ahoskera

Neuk atondutako barne-dokumentua da, eta orain arteko azken langaia da Aholku Batzordean (oraindik ez da Euskaltzaindira igorri onespren eske). *Ahoskera* izena eman zaio liburukiari, baina *prosodia* ere deitu geniezaiokeen, kontsonanteen eta bokalen ahoskera-kontuez gainera, ahoskeraren oinarri den prosodiaz ere gutxieneko batzuk markatzen ditu eta.

Dokumentu hau ere premia batetik sortu da. Euskarari, azken urteotan, idatziak eragin handia izan du ahoskerari. Ahoskerari buruzko araurik ezean, letrak izan ditugu gogoan eta nagusi, eta ez dugu aukerarik izan hotsei duten garrantzia emateko. Ondorioz, ohitura makurrak ere hartu ditugu: esate baterako, letraz letra irakurtzera eta irakastera jo da eskola-

¹⁷ Hona hemen gainerako taldekideen izenak: Juanjo Agirrezabalaga (Irale), Andres Alberdi (EIMA), Xabier Artola (EHU), Antton Gurrutxaga (Elhuyar), Juankar Hernandez (Irale), Jacinto Iturbe (EHU), Andres Odriozola (Zarauzko BHI Lizardi Institutua), Jesus Mari Olaizola *Txiliku* (Elkar argitaletxea), Iñaki Ugarteburu (EHU) eta Igone Zabala (EHU). Zoritxarrez, liburuaren azken bertsioa ixtear zela, 2009ko martxoaren 21ean, udaberria heltzearekin bat, betiko joan zitzaigun Iñaki Ugarteburu adiskidea.

ikastoletan. Duela zenbait urte, ahoskera estandarra finkatzeko arauak eman zituen Euskaltzaindiak, eta horiek dira dokumentu honen abiaburu, baina jakinda horiek ez direla aski: arau-gomendio eta argibide zehatzagoak behar ditugu ikasmaterialak gainbegiratzeko. Ez dago esan beharrik dokumentuan markatzen diren aholkuak ez datozela ezer ordezkatzera, osagarri izatera baizik. Eskolan eta eskola-irakasmaterialetan hizkera zainduan (maila jasoan, alegia) egoki jarduteko proposamenak dira, eta euskara *gaiztoko* ohituretatik gordetzeko oharrak, bide batez.

Dokumentuak bi alderdiri erreparatu die, eta egituratu ere halaxe egituratu da liburukia: lehen atalean, Euskaltzaindiak emaniko ahoskeraren arau batzuen inguruan sortzen diren ahoskatze arazotsu batzuen aipamen zehatza, eta haien inguruko aholkuak datoz; bigarrenan, euskal prosodiaren hiru adar nagusien —erritmoa, intonazioa eta azentua— nondik norakoa ageri da, ekarpen teoriko labur batzuekin, proposamen didaktiko batzuekin eta arauen kontrako erabilera oker jakin batzuetatik begiratzeko oharrekin

Aurrera baino lehen, zilegi izan bekita aipatzea, bidenabar, ikasmaterial hauek guztiek dituzten lau ezaugarri esanguratsu:

a) *Parte-hartze zabala*. Eskola-materialgintzan diharduten egile eta eragileen inplikazio benetakoa eta zuzena bilatzen da, horrek berekin konpromisoa ere badakarrelako. Gogoko ditugu talde-lanak (esparru eta ikuspegi bat baino gehiagotako pertsonak batu baitaitezke horrela), baina, edozelan ere, bestetik, talde-lana izan nahiz bakar-lana izan, lanak argia ikusi aurretik, hainbat azterketa-fase eragiten dizkiegu beti dokumentuei, ezinbestekoak iruditzen zaizkigun kritikak eta ekarpenak jaso eta hausnartzeko. Aholku Batzordeko kideen iradokizun eta ekarpenak, lehen-lehen eta azken faseetan; baina ez haienak bakarrik. Argialetxeetako teknikariak, itzultzaileak, irakasle-andereñoak ditugu gertukoak, eta haien ekarpenek itzal handia dute, baina bestelako sektore batzuetako jendearengana ere jotzen da, irakasmaterialen esparrutik landa ere eragina izateko moduko itzala izan dezaten lanok.

b) *Euskaltzaindiaren onespina*. Euskaltzaindiaren oniritzia eta bermea ere behar izaten dute estilo-liburuko lanok, Euskararen Legearen espirituari jarraiki. Lege horrek ofizialtasun-estatusa aitortzen dio Euskaltzaindiari, eta Hezkuntza, Unibertsitate eta Ikerketa Sailak, ofizialtasun horren balioa aintzakotzat harturik erabat, Euskaltzaindiaren eskutik jokatu nahi izaten du beti, inolako gomendiorik kaleratu aurretik. Akademiaren lankidetzara oso positiboa izan da mende laurden luze honetan.

c) *Liburukien zabalkundea*. Liburuki horiek denak doan banatzen dira EAEko eskola guztietara eta Euskal Herriko argialetxeetara, itzulpen-etxe eta -taldeetara, erakunde ofizialetara, hedabideetara..., eta salgai jartzen dira liburu-dendetan. Interneten ere ikus daitezke, Eusko Jaurlaritzaren Hezkuntza Sailaren webgunean¹⁸.

d) *Errealitatean funtsaturiko planifikazioa*. EIMAKo liburukiak idazteari ekiteko proposamena Aholku Batzordeak egiten du eta Hezkuntza Berriztatzeko zuzendariak onartzen. Proposamen- eta onarpen-erabaki horretan, euskarazko testuen gramatikaltasunean eta komunikagarritasunean funtsezkoak diren premia-beharrak hartzen dira batez ere kontuan. Estilo-liburuaren asmoa eta hasiera ere hala ulertu behar da: 2000. urtea zen, eta Aholku Batzordeko kideen lehen lana 1998-1999ko ikasturteko ikasmaterialen kalitatearen azterketa egitea izan zen, eta, txosten banatan, beren iritzia ematea; bestetik, garai horretako datuetan

¹⁸ www.hezkuntza.ejgv.euskadi.net/r43-2459/eu/contenidos/informacion/dih/eu_5490/estilo_liburua_e.html

oinarriturik¹⁹, aztertzaileen koordinatzaileak ere lagin zabal baten gaineko azterketa egin zuen: bi azterketa horiek eman zuten estilo-liburua egiten hasteko asmoa eta hark izango zituen atalak.

5. Kalitatea hizkuntza-ereduaren pean

5.1. Zuzenketa-laneko hizkuntza-irizpideak

Zuzentzailearen lehen zeregina hutsak zuzentzea da. Baina, zer zuzendu behar du delako zuzentzaile horrek? Zein da kalitatearen neurgailua edo neurri-patroia? Edo, bestela esanda, zer hizkuntza-ereduren arabera zuzentzen dira ikasmaterialak? Zuzentzeak epaitzea dakar lehenbizi, zer den zuzena eta zer den okerra bereiztea, edo zer den egokia eta zer den desegokia bereiztea, alegia²⁰. Zeren arabera egiten da hori EIMAn? ²¹.

Zuzentzaileak hainbat irizpide edo iturri ditu bere lanean. Ezer gutxi asmatu beharko du, gehiena esanda baitago (den-dena ez, ordea). Hartara, hainbat iragazki baliatzen ditu, eta, horiek, ikuspuntu praktiko batetik, hiru arau edo esparru ongi bereizitan sailka daitezke: hizkuntza-araua, arau akademikoa eta eredu araua.

Hizkuntza-araua. Hizkuntzaren beraren arauak dira, nahiz Euskaltzaindiak horiei buruz esplizituki ezer erabaki ez. Euskarak ergatiboa du, eta, beraz, *Aita amari gona gorria ekarri dio* perpausak ez ditu hizkuntzaren arauak betetzen. Ergatiboaren gorabehera da hori; antzerakoak dira komunztadura-kontuak, zehar-galderetako *-(e)n* marka eta abar²².

Hizkuntza-arauaren ondoan, estandarizazio-arau deituak daude: arau akademikoa eta eredu araua.

Arau akademikoa. Esparru honetan kokatzen ditugu Euskaltzaindiaren arauak eta gomendioak²³, eta EIMAn estilo-liburua. Arau mota honetakoak dira errazena aplikatzen edo zuzentzen: ortografia, euskara estandarri dagozkion aditz edo deklinabide-paradigmatiko formak, euskara baturako egin den euskalkien arteko hautua, eta abar. Gaur egun ez da hori guztia lan handia, zuzentzaile ortografiko eta antzeko tresnez gain (hiztegi aplikatuak, itzulpen-memoriak), estandarri dagozkion azken arauak ere egunero azter eta irakur baitaitezke Interneti esker.

¹⁹ Koordinatzailearen datuok, zehazki, 2000-09-07 // 2001-03-07 bitarteko ikasmaterialen gainekoak dira. Gerora ere, premiak errealitatean erroturik zeudela egiaztatzeko, egin izan da era honetako azterketa gehiago ere; azkenekoa, 2009ko hainbat materialekin.

²⁰ Hala ere, maiz izaten ditugu zalantzak, zuzentasunaren nahiz egokitasunaren ingurukoak, eta ez da beti erraz esaten zein den testu zuzenaren edo testu egokiaren eredu.

²¹ Arestian aipatu dugu EIMAn onargarrtasun-mailaren langa eta mailaketa, hutsen zenbatekoaren eta nolakotasunaren arabera.

²² Nolanahi ere, egia da, zenbaitetan, arau horiek aldatu egiten direla, eta ez direla hain eztabaidaekin. Esate baterako, hortxe daukagu bizkaierazko zehar-galderetako *ba-* aurrizkiaren kontua: *Ez dakit jausiko bada* (ikus EGLU-V). Hizkuntzaren araua da, baina hizkuntza-eredu estandarrean onartzeko modukoa al da bizkaierazko molde hori?

²³ Badira arau-mailako irizpide batzuk, nahitaez bete beharrekoak: arauak (*Hiztegi Batuko e.* markaz emanak, izendegiak eta beste era bateko arauak). Beste batzuk, berriz, gomendio mailakoak dira, edo deskribapenezkoak: irizpenak, Jagoneteko galde-erantzunak, EGLU liburukiak. Nolanahi ere, denak interpretatzen jakin beharra dago; *Hiztegi Batuko* markak, esaterako.

Arau-mailakoak izan nahiz gomendio-mailakoak izan, EIMAn, jokamolde estuaren alde jokatzeko dugu, eta denak ere denak markatzen ditugu hobespenez bidean eta hobe beharrez.

Forma-aukeren artean auziren bat denean (*Iruñea/Iruña, Bilbo/Bilbao...*; *Europar Batasuna / Europako Batasuna...* modukoetan, alegia) Akademiaren araua da araua.

Arau akademikoan sartzen dira, esate baterako, honako kontu hauek:

*Europako Batasuna > *Europar* Batasuna

**ebaluazio jarraia* > *ebaluazio jarraitua (jarraikia)*

*Trebiñoko konderria > *Trebiñuko* konderria

**10eraino* zenbatu > *10era arte* zenbatu

*Mendebaldeko Erromatar Inperioa 476. urtean desagertuta, zuzenbide erromatarra Justinianok egindako bilduman *jasoko da.* > Mendebaldeko Erromatar Inperioa 476. urtean desegin ondoren, Justinianok egindako bilduman *jaso zen* zuzenbide erromatarra.

*Sustantzien kontsumoa kontrolatu behar da, eta baita ere *internet-aren* gehiegizko erabilera harreman sozialak edukitzeko. > Substantzien kontsumoa kontrolatu behar da, eta baita ere *Interneten* gehiegizko erabilera gizarte-harremanetan.

Ereduzko prosa. Baina, jakina, euskara dagoen egoeran egonda, maiz hartu behar dira erabakiak arautu gabe dauden egitura eta erabileren inguruan (*Hiztegi Batuak* jasotzen ez dituen hitzekin, esate baterako, edota hiztegi espezializatueta hitz edo esapideekin, edota baita beste erabaki arbitrario batzuekin ere: ortotipografia, eta abar). Eta erabaki horiek hartzeko orduan, ezinbestekoa da ereduaren bat gogoan hartzea; horretarako, beste hizkuntza-arauekin jokatu den bezala jokatzeko komeni da: nagusiki, erabilerari begiratu behar zaio, nahiz eta badakigun ereduzko erabilera non den zehazteko orduan, nahitaezkoa dela erabilera horren deskribapen egokia.

Autoritate deitu ohi den horiengana jotzen da orduan. Akademikoak izan daitezke (L. Villasante, I. Sarasola, M. Zalbide, P. Goenaga, X. Alberdi²⁴...); lan ondo eginaren historia eta izen ona lortu duten lantaldeak ere izan daitezke (Euskalterm, Elhuyar..., batez ere terminologiaren esparruan); sarean eskura dauden corpusak ere oso erabilgarriak dira (Ereduzko Prosa Gaur, gehienbat), hiztegieta ageri diren datuak egiaztatzeko aukera ematen baitute: zer termino erabiltzen diren, nor erabiltzen dituen...

5.2. Zuzenketa-laneko testu-irizpideak (Ikasmaterialetako prosaren ezaugarriak)

Prosa didaktikoa ere esaten zaio²⁵. Testuaren tipologia aldetik, ezaugarri jakin-jakinak ditu:

Helburua: Testugilearen (igorlearen) helburua irakastea da, eta irakurlearena (hartzailearena) ikastea.

Ezaugarriak:

- Testuek argiak izan behar dute. Hitzontzikeriak ez dauka lekurik, ez eta alferreko erudizio-erakustaldiek ere.

- Testuek ondo egituratuak egon behar dute. Paragrafo bakoitzak ideia bat izan behar du ahal dela, eta ideia nagusiek ondo nabarmenduta egon behar dute: letra lodiak edo etzanaz erabiliz, testu-koadroak baliatuz, laburpenak erantsiz...

²⁴ Aitor dezagun: lan-esparruak hartara eramanda, txit praktikoa eta baliagarria izan zaigu askotan X. Alberdiren (eta I. Sarasolaren) liburu bikaina: *Euskal estilo-libururantz*, Euskal Herriko Unibertsitateko Argitalpen Zerbitzua, Bilbo, 2001.

²⁵ Egia da *prosa didaktikoa* deitura era jakin bateko literatura izendatzeko erabili izan dela tradizioan (hain zuzen, esaeren bildumak, poesia gnostikoa, alegiak eta, oro har, ikaskizuna dakarren literatura aipatzeko); baina, literatura-generoen izendapena zerbait dinamikoa denez, gaur egun, jende asko da ikasmaterialetako prosari deitura hori ematen diona.

- Mezuek objektiboak izan behar dute, arrazoituak eta argudiatuak.
  - Koherentzia logikoa izan behar dute testuek, loturarik gabeko desbideak erakutsi gabe eta ideien arteko antolatzaileak (lokailuak) baliatuz.
  - Testuek zehatzak izan behar dute. Horretarako, besteak beste, terminologia espezifiko estandarra erabili behar da.
  - Testuek unibokoak izan behar dute; ez dute gaitz-ulertuetarako tarterik utzi behar. Kontraesanak, digresioak, zehaztu gabeko azalpenak eta antzeko gabeziak erabat saihestu behar dira, ulermen-zailtasuna eta doitasun-eza baino ez baitakarte horiek.
  - Horretarako, hizkuntza-baliabide guztiak doitasunez erabili behar dira: puntuazioa, marrak...
  - Seriotasuna. Erregistro jasoa erabili behar da; jatorkeriek ez daukate lekurik.
  - Hainbat lagungarri eranstean dituzte: kontzeptu-mapak, taulak, irakurgaiak, eskemak...
  - Testu mota bereizgarri batzuk dituzte: argibideak, narrazioak, teoremak, definizioak, ariketak, problemak, programazioak...
  - Testu tipo guztietarik egoten da: narraziozkoak, deskribapenezkoak, azalpenezkoak, argudiozkoak, elkarrizketazkoak, jarraibidezkoak eta erretoriko-poetikoak.
  - Lexiko espezifikoa tentuz kalkulatu eta zaindu behar da.
  - ...
- Zuzentzaileak nahitaez izan behar ditu kontuan ezaugarri horiek guztiak ere, testua balekotzat eman aurretik²⁶.

6. Zuzentzailearen lana eta zuzenketa motak

Noiz edo noiz behar eta, une hau aprobetxatu nahi dut ñabardura semantiko bat egiteko. *Zuzenketa* hitza darabilt EIMAKo aztertzaileen lana adierazteko, baina benetako egitekoa, *strictu sensu*, zuzenketa baino gehiago da azterketa edota analisia, teoriarik behintzat²⁷; honako hau du egitekoa: aztertzea ea arestian aipaturiko hizkuntza-eskakizunak betetzen diren eta nola betetzen diren. EIMAKo zuzenketa-lanak ez dakar berez testua berridaztea, baina praktikan hala gertatzen da ia beti.

Azterketa zein zuzenketa deitu, ez da erraza begiraletza-egiteko horretaz bere osotasunean hitz egitea, oso era desberdineko materialak biltzen dira-eta normalki zuzenketa deritzogun horren barruan: jatorrizko lanak edo itzulpenak, ipuinak edo testu teknikoak, Lehen Hezkuntzakoak edo Batxilergokoak, euskarri edo itxura bateko edo besteak (ikasliburuak, gidaliburuak, aldizkariak, kantuak, CDak...); fokalizazio modua ere askotarikoa da: hizkuntza-zuzenketa ez ezik, estilo-zuzenketa ere bada (esaldi bat edo beste berrantolatzea, kohesioa hobetzea, koherentzia-arazoak adieraztea...), ortografia-arazoen bateratzea ere bai, testuaren ulergarritasuna ere bai, esaldi bat edo beste berrantolatzea ere bai, inprenta-probak zuzentzea ere bai....

Dударik gabe, zuzentze-lanak badu epaiketa kutsua: EIMAKo zuzentzaile-aztertzaileak testua eredu jakin batekin erkatu, eta hura epaitu egiten du —esplizituki epaitu ere, kalifikazio bat ematen baitio—. Eta argitaletzeko idazle edo itzultzaileak estimatu egin behar du epai

²⁶ Ikasmaterial asko erabiltzen da eskola-ikastoletan, batez ere fotokopien bidez zabalduak direnetan (irakasleek horietarako joera handia izaten baitute), kontuan hartzen ez dituztenak hemen aipatzen diren ezaugarriak.

²⁷ Bereizkuntza hori, eguneroko lanean, erabat lausotzen da; izan ere, EIMAKo aztertzailea, aztertu ahala, zehatz eta serio ahalegintzan da forma arautuak gogoratzen eta ekarpen alternatiboak egiten eta proposatzen. Praktikan, beraz, azterketa deitzen duguna zuzenketa bilakatzen da sarri.

hori, egiten duen lanaren kalitatea hobetzeko neurri ezin eraginkorragoa delako. Epaiketa- eta lankidetzajardueren artean oreka lortu beharra dago, hutsak eta iradokizunak ongi bereiziz, koherentzia bilatuko duen jarrera konstruktiboa erakutsiz eta izan litezkeen ergonomia- eta errentagarritasun-arazoak eta mugakizun pragmatikoak ahaztu gabe.

Esanak esan, azterketa-lanaren oinarria irakurketa kritikoa da. Horrek, sakonean, hiru zuzenketa motaz ari garela esan nahi du:

- Alde batera, zuzenketa *pragmatikoa* da EIMAKoa. Testua irizpide jakin batzuen arabera zuzentzen da, gorago esan bezala, eta egilearen eta zuzentzailearen arteko harremanik ez dagoenez, testuinguruak agintzen du, eta testuaren azken orrazketa balitz bezala jokatzeko du aztertzaileak, argitaratu aurretiko azken orraztua balitz bezala. Hiru kezka hauek ditu gogoan:
  - Ea testuak esan nahi duena esaten duen, hau da, ezer ez ote den faltan edo sobera.
  - Ea testuak benetan esaten duen egileak adierazi nahi duena (itzulpenetan gertatzen da arazo hori nabarmenen).
  - Ea irakurleak benetan testuak adierazi nahi duena ulertuko duen.
- Zuzenketa *didaktikoa* ere bada. Aztertzaileak akatsak adierazten eta zuzentzen ditu, esaldiak ukitzen ditu, arau- edota estilo-mailako hobekuntza-proposamenak egiten ditu... Zuzenketak eta proposamenak bereizten ahalegintzen gara, eta garbi daukagu azken erabakia ez dela EIMAKo aztertzailearena, argitaletxearena baizik. Geure arrazoi-argudioak azaltzen ere ahalegintzen gara (gramatika, hiztegia, erabilera estandarra... dela), pentsatuz gure jarduna, azken batean, negoziatio bat baino ez dela, eta jarduera horrek aztertzaileen eta argitaletxearen jarrera konstruktiboa eskatzen duela, bereziki, agramatikaltasunetik aparteko zuzenketak egitean, testuaren irakurgarritasuna eta egokitasun estilistikoa bilatzeko.
- Zuzenketa *koherentea* ere bada. Aztertzaileak, testutik urrundu, eta testua bere osotasunean irakurtzen du, testuan dauden koherentzia-arazoak, paragrafoen antolamenduen gorabeherak, kohesio-hutsak eta abar begiratu eta neurtu. Lan hori gaiari nahiz moldeari dagokionez egiten da. Bestetik, koordinatzaileak berriro begiratzen ditu aztertzailearen esku-hartze guztiak (zuzenketak eta proposamenak), eta EIMAREN irizpidearen arabera moldatuak al dauden neurtzen ditu.

Zuzenketa-lan horietan lau ezaugarri hauek hartzen dira beti gogoan:

- Zuzenketak hizkuntza-araua edo -sistema bera gogoan hartuta egin behar dira (zuzentasuna eta adierazkortasuna lortzeko egitura egokienak).
- Zuzenketak testuaren eta egituren egokitasuna bilatu behar du (testuak bete nahi duen funtzioari ongien egokitzen den eredu)
- Zuzenketa egiteko orduan erabilerari kasu egin behar zaio: euskararen ohiko ereduari egingo zaio jaramon, beharrik gabeko berrikuntzak alde batera utzirik eta erabilera estandar zabalen eta errotuenetik aldentzen diren erabilera partikularregiak ere alde batera utzirik. Tresna egokia da horretarako [Ereduzko Prosa Gaur](#) testu-bilduma.
- Zuzenketa-lanak ahalik eta integratuena izan behar du.

7. Ikasliburuetan antzeman den bilakaera

Zer hobetu da azken urteotan ikasmaterialetako prosan?

"Laguntzen ari ote gara benetan ikasleei, beren hizkuntza-gaitasuna sendotzen eta zabaltzen, edota etxetik eta irakasle trebearen ahotik ondo samar zekitena zabartzen eta ahultzen ari gara?". Horrelako iritziak entzutea ez zaigu harritzekoa gertatzen. Arazoa, baina, muinaren muinera bagoaz, ez da eskola-materialena berena bakarrik: ez da testu horietan sortua, eta ez da horietan bakarrik ageri. Hizkuntza idatziaren batez besteko bilakaerak esplikatzen ditu, gure ustez, egungo prosa landu ustezkoaren argi-ilunak. Hor kokatu behar da, inon kokatzekotan, ikasliburuen kontua ere.

Kezka horiek gorabehera, hala ere, baikor dakusat nik testugintzako euskararen maila eta kalitatea, eraikuntza-tentsioan ikusten da-eta euskara. Gizarte-indar ahulak dakarzkigun oztopoek hortxe badiraute ere, uste dut urrats asko egin eta lorpen handiak erdietsi ditugula azken urteotan euskararen lanketan²⁸ eta testugintzaren kalitatean.

Iritziak iritzi, sei lorpen aipatuko ditut.

1. *Ikasmaterialetako prosa moldea historia egiten hasia da gurean*. Historikoki, tradizioz ere ez genuen; esan dezakegu 1970. urte inguruan kokatzen dela prosa molde hori kontzienteki lantzeko nahia²⁹. Ordura artekoan, eredu falta ikaragarria genuen: zein lexiko mota erabili eta noiz erabili; zein esamolde, klise eta komodin; noiz esaldi luzeak, noiz laburrak; noiz jator, noiz mordoilo; nola jokatu anaforikoekin; zer egin mendekoak elkarrekin kateatzen direnean; Altuberi zenbateraino egin kasu; eta beste makina bat gauza.

2. *Testu-gramatikaren ekarriak nabarmen jokatu du hobekuntza horretan*. Duela urte gutxi arte, hizkuntzaren ikasketan, perpausa izan da analisiko elementu nagusia. Soinuaren unitateak (fonemak), elementu gramatikalak eta haien deskripzioa (morfologia) eta erlazioak (sintaxia), hitzen eta esaldien esanahi-balioa (semantika) eta horiek guztiek osatzen duten multzoa ziren interesgunezko elementu bakarrak. Konturatu gara hitzek eta perpausak ezin dezaketela komunikazio osoa eman; komunikazioko parte direla, bai, baina parte bakarrik. Komunikazioa hankamotz geratzen da horiekin bakarrik. Hura lortzeko, hitz eta perpausak gaindi gertatzen den ideia edo gaien unitatea den testua behar da; errealitatean, komunikazio-egoeretako gertaerak eta berbaldiak *testuak dira, ez perpausak*.

Komunikazio-ekintzetan, testuez gain, hau da, hizkuntza-gertaerez gain (hitzak, perpausak, paragrafoak...), kontestu bat dago beti, testuekin erlazio estu-estuan baina testutik at dauden kanpoko faktoreen mundua, alegia (igorlea, hartzailea, komunikazio-asmoa, komunikazio-unea eta -tokia). Azken urteotako ikasmaterialak asko ondu dira aspektu horretan. Gaur egungo ikasmaterialgileek badakite testu on batek ezaugarri jakin batzuk ezinbestean bete behar dituela:

Egokitasuna: Hizkuntzak eskaintzen dituen aukera linguistiko guztietatik *komunikazio-egoera bakoitzerako egokiena aukeratzen jakitea*, alegia.

Koherentzia: Testuaren edukia *modu argi, logiko eta lotuan ematea*, bestela esanda. Hots, testuko ideiak egitura, progresio eta ordena logikoan dauden emanak zaintzea, informazio garrantzizkoa ez denekotik bereiztea, ustekabeko errepikapenak saihestea, komunikazio-egoera bakoitzari dagozkion sarrerak, atalak eta ondorioak tentuz neurtzea, eta abar.

²⁸ Edozein modutan, eskoletan lan egiten duten profesionalengana nekez iristen dira hizkuntzaren inguruko *berri* akademiko-bibliografikoak, eta garai bateko lausotasuna edo uste okerrak oraindik ere irakasleen artean presente daudelako susmoa ezin ezkutatu dugu.

²⁹ *Hegats* 30 (1990). Iñaki Irazabalbeitia, Jose Ramon Etxebarria eta Kepa Altonagaren artikulua.

Kohesioa: Testuko esaldiek eraman behar duten *lotura sintaktikoa zaintzea*. Testua osatzen duten elementuak (hitzak, esaldiak, paragrafoak...) ez dira unitate lokabeak, josirik doazenak baizik. Zenbat eta hobeto josi elementu horiek, kohesionatuagoa izango da testua. Juntagailuak, menderakuntzako erlazio-hizkiak, elipsiak, lokailuak, antolatzaileak, deklinabide-atzizkiak, puntuazio-markak eta abar dira kohesio-elementuak.

Zuzentasuna: *gramatikaltasuna*.

Aurkezpena: Hitz egiterakoan, ahotsaren kontrola, etenak, intonazioa, keinuak, begirada eta abar zaintzea. Idatzizkoan, formatua, marjinen jokia, lerro kopurua, kaligrafia, txukuntasuna, etab. zaintzea.

3. *Irakaskuntza-liburuak ezaugarri bere-bereak dituela konturatu gara*, eta horietaz baliatzen ikasi dugu. Nahiko mundu propioa da irakaskuntzako liburuarena. *Ekoizpen-prozesuari* begira ezaugarri nabarmen batzuk ditu³⁰:

- Lan-taldea da gehienetan ikasmaterialaren egilea, ez autore bakarra. Argialetxeak berak sustatu eta antolatutako lan-taldea gehienetan, eta ia beti gai jakin bateko espezialistek osatua. Zer esanik ez, hizkuntza-kontuetan oztupoa sortzen du sarritan horrek, hainbat esku aritzeak idaz-irizpideen sakabanatze-arriskua baitu beti berekin. Baina kontziente dira horretaz orrazketa-arduradunak.

- Erraz zaharkitzen da ikasmateriala. Irakaskuntza-plangintzaren aldaketa dela, pedagogia-metodologiaren aldaketak direla, edukia ere eguneratu egin behar dela, informazio estatistikoaren berrikuntzak direla..., sarri berritzaia komeni da ikasmateriala. Abantaila gertatzen da hori testuaren kalitateari begira, euskararen inguruko azken arauari eta joerei jarraitzeko aukera ematen du eta.

4. *Gaztelaniaren morrontzatik libratzen hasiak gara*. Errealitatea osorik islatu nahi bada, esan beharra daukagu gaztelania izan dela (eta, itxuraz, hala izango da bihar-etzietan ere), ezinbestean, gure ikasliburu gehienetako erdal eredu nagusi; azken urteotan ingelesak ere bere eragina du zenbait esparrutan (informatikan bereziki), jakina. Eragina etengabea bada ere, antzematen hasiak gaude arriskuak non dauden. Uste faltsu batzuen morroi izan gara urte askoan, eta pentsatu izan dugu —eta hainbatek oraindik hala jarraitzen du— gaztelaniaren moldea zela eredu, haiek hain maitea duten fraseologiaren ildotik. Uste gaizto hori gaindituta dagoelakoan nago.

Ez dago ezkututzerik literaturan, pentsamenduan, irakaskuntzan, komunikabideetan... itzulpenak direla nagusi³¹; erdal ereduak aurrean direla sortu (behar izan) dira euskarazkoak. Harritzekoa ez denez, lan horietan ari izan direnek ez dute beti behar adina ezagutu iraganeko euskal tradizioa, ezta itzulpengintza burutzeko ezinbestekoak diren teknika eta prozedurak ere, eta ondorioz ahozko zein idatzizko zenbait testuren ulergarritasunak arazoak sortu izan ditu.

³⁰ Torrealdaik idatzitakoak dira guk aipatzen ditugun bi ezaugarriok. Beste bi hauek ere aipatzen ditu: 1. Konposaketa-lanak teknikoki zailagoak dira, letra tipo desberdinak tarteko edo ilustrazio ugaria duelako (eskemak, kartografia, infografia, argazkiak, etab.). Koloreak, paperaren kalitate onak eta koadernatze sendoak garestitu egin ohi dute liburu modu hau; 2. Berezi-bereziak ditu promozio-bideak eta salmenta-bideak. Merkatu eta zirkulazio bereziko materiala da. Ehuneko handi batean ikastetxeetan bertan saltzen da.

³¹ Aitor dezagun beste kontu bat ere: eskoletan barrena euskarazko sorkuntza-lan gisa dabilen ikasliburu, irakurgai, bideo eta abar dezente ere —lehen begiratu batean dirudien baino gehiago—, ez da euskarazko sorkuntza-lan hutsa. Aitortzen direnak baino gutxiago dira sortzez euskaraz idatzitakoak, eta are gutxiago euskaraz pentsatuak. Ofizioko irakurleak berehala igartzen du hori.

Muga horiek guztiak tartean izanik ere, pauso nabarmena eman da azken urteotan. Hartara, gaur egun bistakoa eta agerikoa da ahalegina –ez dut esaten beti-beti asmatzen denik– albo-erdaren bide (pedante) bera egiten ibili gabe, egitura luze-geldotik aldentzeko³²; erdal egitura pasiboak albora uzteko; gehiegizko nominalizazioaren eraginari neurria hartzeko; erdal gerundio okerrak saihesteko; aspektuaren erabilera okerrak gairatzeko; menderatu faltsuak antzemateko (eta asko eta asko, euskaraz, koordinazioaren bidez konpon daitezkeela onartzeko); erlatibo faltsuak ekiditeko; eta abar.

5. *Euskararen baitako korapilo batzuk askatzen hasiak gara*, eta estiloa arintzeko heldulekuak non dauden antzematen ikasten ari gara. Euskaltzaindia etorkizuneko gramatika arauemailearen osagaiak prestatzen aurrera doan bitartean, eguneroko praktikak ere, etengabeko dialektikan, soluziobide asko mamitu ditu, eta kontzienteki jokatzeko da gaur egun hainbat kontu edo gaitan, hala nola galdegaiaren ezker aldean elementu asko ez metatzen; aditza aurreratuz atzerakarga saihesten eta aditz deklaratiiboak aurrera pasatzen³³; subjektua eta aditza elkarrengana hurbiltzen; subjektua atzeratzeko aukerak baliatzen; definizioetan egitura analitikoak erabiltzen³⁴; erlazio anaforiko-kataforikoak doiki zehazten; galdegai faltsuak jartzen³⁵, eta abar. Nolanahi ere, zalantza- eta balantza-iturri dira oraindik ere hainbat kontu: ezezkako esaldien joskerak, fokalizazioaren arazoa aditz-lokuzio eta perifrasiaren erabilpenari buruzko zalantzak, *zeinez* baliaturiko egituren mugak, eta abar.

6. *Kontziente gara euskararen kalitatearen arazoa arazo poliedrikoa dela*, aurpegi askokoa, baina aitortu behar da argitaletxeetako orrazketa-arduradunak eta argitaletxeek kontratatutako itzultzaileak izan direla arestian aipatutako estiloaren sortzaileak; alegia, euskal irakasmaterialetako prosa haiei esker ari dela aurrera egiten. Eredugarri bihurtzen ere ari da argitaletxe bat baino gehiago egin behar horretan³⁶.

Zuzentasuna kalitatearen sinonimo da, eta kalitate ona lortuko bada, gainerako baldintza guztien ginetik, dedikazioa aipatu behar da. Lau errezeta merkerekin ez dago liburuen hizkuntza-trebetasuna hobetzerik. Bada, testugintzan gaur egun *profesionalak* ari dira. Horixe da, argitaletxeen apustu serio hori, beharbada, euskal ikasmaterialgintzan egon den urratsik seinalagarrienetako bat. Jorria da, euskara txukunean, aldenik aldeko orrazketarik behar izan gabe, idazteko gai izan eta itzulpen-teknika ederki baino hobeto –zenbaitetan jatorrizko testua bera gaztelania zuzenaren eredu izan gabe– menderatzen duten profesionalen emana.

³² Gogoratu, adibide modura, besteak beste, Euskal Autonomia Erkidegoko 1992ko *Oinarrizko Curriculum Diseinuak* (“Diseño Curricular Base” deituak) zerabilen euskara moldeak.

³³ Besteak beste, hauek: *esan, adierazi, ukatu, erabaki, agindu...*

³⁴ Ikus Patxi Petrirenaren *Morfosintaxiaren inguruko zalantzak eta argibideak* lanean ageri den Juan Garziaren eranskina: *Definizioak: moldeak eta joskerak*. Definizioak emateko hainbat molde proposatzen dira bertan.

³⁵ Alegia, aditza aurrean mantentzeko, galdegai ordezkatzen duen osagai laburrago bat jartzen; normalean, aditzondo bat. Ikus IVAPen *Galdezka* (2003), 222. or.

³⁶ Eta, beste alorretan baino nabarmenago, kultura-industria bat ere sortu, garatu edo egokitu da mende laurden honen jira-biran. Ikasmaterialgintzaren eragile nagusia industria-ekimen hori izan da: bertan sortua eta hazia da, partez; estatutik gure koordinatuetara moldatua da, beste zati batean. Ekarpenean sendoa egin diote biek euskal ikasmaterialgintzari. Sorkuntza eta produkzio hori arautu, bultzatu eta babestu egin du Sailak, EIMA programaren laguntzaz batez ere. Langintza horren eragile nagusiak irakasleak izan dira, sorkuntzari dagokionez, eta argitaletxe eta produkzio-etxeak materialok ikasle-irakasleen eskuera jartzeari dagokionez. Produkzioaz gainera zabalkundea eta salmenta-bidea ere kontuan hartzea eskatzen du kate horrek. Gero eta garrantzi handiagoa hartzen ari da, izan ere, ikasmaterialen zabalkunde- eta kontsumo-bide hori.

Hizkuntza-mailako gutxieneko exigentziatik arras gora jo dute beren lanean argitaletxeek (baina ez hor bakarrik: zuzentasun grafikoetan eta forma-kontuetan ere esfortzu handia egin da), eta datuek frogatzen dute ontasun-maila hori: hizkuntza-onespenaren bila EIMARA aurkezten diren ia lan guztiak onartzen dira beren lehen azteraldian; % 5 baino gutxiago dira atzera botatzen direnak³⁷.

8. EIMAREN eta beste eragileen lanaren eragina

EIMAREN jardunak inon (izan) baldin badu oihartzunik, argitaletxeen eguneroko eta zuzeneko lan zail eta eskergan izan du. Hala aitortu izan d(ig)ute beti. Bi egitatetan funtsatzen dute beren gogoeta:

- Alde batetik, EIMAK egiten duen azterketa kanpoko erakunde batek eginiko kalitate-kontrola da izatez³⁸. Hala, zeharbidez, argitaletxeak hizkuntza-zuzentzaileen kontratazioan, itzultzaileen langintza egokien balioan eta segizioan, eta bestelakoetan, gutxieneko ziurtasun eta bermez aritzeko moduan dira, eta hori garrantzizko eta lasaigarri da inondik ere.

- Bestetik, eguneroko lanerako eredugarriak (ez ahaztu Euskaltzaindiaren bermea dutela) eta praktikoak direnez, ezinbesteko izan dira EIMAREN argitalpenak. Etengabeko zalantza-eragile ziren ez bai ortotipografiko, onomastiko, sintaktiko eta bestelakoetan, ez dago jada beti zerotik abiatu beharrik. Bestalde, premiak sorturikoak izatean, taldean kontsentsuatuak izatean eta Euskaltzaindiak onetsiak izatean, oinarri sendo, ziur, behin betiko eta koherentetzat hartu izan dira.

Bestelako eta besteen eraginez hitz egiteko orduan, gure jardunean izan duten eragina kontuan hartuta, beste ezeren gainera, honako lan eta baliabide hauek aipatuko nituzke inolako zalantzarik gabe:

- Euskaltzaindiaren *Hiztegi Batua*³⁹ eta ARAUAK. Biak ere erabakigarriak izan dira guztiz. Buruko min franko kendu digute. Esate baterako, hiztegi batua bera, bere soilean,

³⁷ 2004ko martxo-apiriletan, EIMARA aurkeztutako 88 ikasmaterialek honako balioespen-kalifikazio hau jaso zuten:

Dagoen-dagoenean onargarria: 17 (% 19,5)
 Gomendioak kontuan hartuz onartzekoa: 48 (% 54)
 Aldaketak eginda onartzekoa: 19 (% 21,5)
 Aldaketak egin arte onartu ezina: 4 (% 4,5).

2007ko urtariletik urrira bitarteko ikasmaterialetan (371), hauek izan ziren kalifikazioak:

Dagoen-dagoenean onargarria: 69 (% 18,5)
 Gomendioak kontuan hartuz onartzekoa: 200 (% 54)
 Aldaketak eginda onartzekoa: 78 (% 21)
 Aldaketak egin arte onartezina: 24 (% 6,5).

2009ko uztailetik azarora bitarteko ikasmaterialetan (95), honako hauek izan dira kalifikazioak:

Dagoen-dagoenean onargarria: 6 (% 6,3)
 Onartzekoa; hala ere, hartu kontuan gomendioak: 41 (% 43,15)
 Onartzekoa; hala ere, zuzenketak egin behar dira: 44 (% 46,31)
 Berregin beharrekoa da: 24 (% 4,2).

³⁸ Inoiz, erdi esker onez erdi kexu-tonuz, esan izan zaigu kontrol zorrotz(egi)a egiten dugula, euskara oso *eskisitoa* eskatzen omen dugula. Ez ahal da kalterako izango!

³⁹ Ez dugu esan nahi *dena* dagoela argitua. Euskaltzaindiak emandako estandarizazio-arauetan, batzuetan, arazoak daude (dela araua ez delako argia, dela araua ez delako koherentea): adibide bat emateko, *ampere/ampere* formen arteko auzia, esaterako.

egundoko baliabidea gertatzen da, ez bakarrik hitzaren forma eta ortografia zehazteko, ezpada aditz-erregimena zehazteko, adiera espezifikatzeko, ageri ez diren hitzen eratze moduak asmatzeko, egokitasun dialektala markatzeko, eta abarretarako.

Euskaltzaindiaren ARAUAK ere oso premiazoak zaizkigu. Batez ere ikasmaterialetan (eta, gehienetan, hain juxtu ikasmaterialetan) usu ageri ohi diren kontuetarako: besteak beste, esate baterako, Espainiako eta Frantziako probintzien izenak, elkarte autonomo edota eskualdeen izenak, munduko estatu-izenak, hiriburuak eta herritarren izenak, kontinenteen izenak, munduko uharte eta abarren izenak, santutegiko izen ohikoenak, Euskal Herriko herrialdeetako herri-izendegia eta abar. Kontsulta erraz egiteko moduan ditugu, gainera, sarean daude eta⁴⁰.

- Euskararen gramatika deskribatzailea den EGLU ere egokia eta bide-erakusgarri gertatu zaigu⁴¹.

- Sarean, ezin aipatu gabe utzi hainbat hizkuntza-lanabes:

- XUXEN testu-zuzentzailea ezinbesteko bihurtu da. Zuzentasuna zaintzeko tresna dela jakinik, ikasmaterialetan erabili beharreko euskara zuzen eta estandarizaturako, bitarteko ezin baliotsuagoa da. Baina ezin dugu ahaztu Xuxenek iradokizunak baino ez dizkigula eskaintzen gehienetan, eta gure esku dagoela erabakia, batez ere, zuzentzaileak ezagutzen ez dituen hitzen inguruan; testu tekniko eta espezializatu batzuetan hitz asko izan daitezke zuzentzaileak ezagutuko ez dituenak.

- (Firefox nabigatzailean dagoen) Euskalbar hiztegien tresna-barra: hainbat hiztegitan bilaketak erraz(ki) egitea ahalbidetzen du.

- Hiztegi (elektroniko)ak (sarrien erabiltzen ditugunak):

- Hiztegi Batua: <http://www.euskaltzaindia.net/hiztegiatua/>

- Elhuyar Hiztegia: http://www1.euskadi.net/hizt_el/indice_e.htm

- Euskalterm: http://www1.euskadi.net/euskalterm/indice_e.htm

- 3000 Hiztegia es-eu/eu-es: www.euskadi.net/hizt_3000

- Artez Euskara Zerbitzua: <http://www.hiztegia.net> (*Zehazki* hiztegia ere barne dela, duela aste batzuk EHUko Euskara Institutuak eskegia).

- Corpusak. Hainbat dira. Kontsultagune eta helduleku bikainak gertatu zaizkigu, batez ere estilo-liburuko liburukietako gramatika- eta estilo-auzi gatazkatsuetan erabaki baten edo besteren alde egiteko:

- Euskal Testuen Gordailua: <http://www.vc.ehu.es/gordailua/>

- EuskaraCorpusa.net (XX. mendeko euskararen corpus estatistikoa): <http://www.euskaracorpora.net/>

- Ereduzko Prosa Gaur: <http://www.ehu.es/euskara-orria/euskara/ereduzkoa/>

- Zientzia eta Teknologiarene Corpusa: <http://www.ztcorpusa.net/>

- Euskal Onomastikaren Datutegia: <http://www.euskaltzaindia.org/eoda/>

⁴⁰ *Hiztegi Batua* eta *Arauk* hartuta, orain agian ez diegu duten balioa ematen, baina aski da, esaterako, 1994ko (ARAUAk hasi ziren urtea) eta gaur eguneko ikasmaterial bat (edo edozein testu) alderatzea, konturatzeko zenbateko bidea egin dugun.

⁴¹ Are gehiago eskertuko genuke, hala ere, gramatika arau-emailea; alegia, euskara estandarerako, EGLUn deskribatzen den arau sorta zabala zertxobait murriztuko lukeen arau-bide eskuarragoa.

- Kotsultaguneak.

- *Jagonet*⁴² da gehien erabiltzen duguna.

- Badira beste batzuk ere, beste hiru batez ere: *Duda-muda*⁴³, *Zientzia.net*⁴⁴, *ItzuL*, *euskal itzultzaileen posta-zerrenda*⁴⁵.

9. Ikasliburuen eta eskolako jardunaren eragina euskararen normalizazioan

Orain-oraingoz, zaila da esatea zenbat ikasle euskaldun *egin* dituen eskolak. Are zailagoa zenbat ikasle diren derrigorrezko eskola-amaieran euskaraz “ondo” edo “oso ondo” moldatzen direnak. Beste nonbaiten egin beharko da horren hausnarketa; baina, ikasmaterialgintzaren esparruari dagokionez, gezurra litzateke esatea ezer lortu ez denik. Besteak beste, honako lau alderdi hauetan bederen, aitormen zabala egiten zaio euskararen normalizazioan ikasliburuek eta eskolak izen duten jardunari:

- Hedabideetakoekin batera, euskara batuaren eredia finkatzeko eginahalean, erabakigarria izan da eskolaren egitekoa. Euskara batua eta eskola-mundua oso elkarren eskutik ibili dira azken 25 urteotan⁴⁶. Euskara batuaren —jaso, formal, idatzia— zabalkunde-lan ohargarria egin du eskolak⁴⁷. Euskara batuaz idazten dakiten profesional gehienak, askogatik, irakasleak dira; irakasleak edo, nola edo hala, hezkuntzarekin lotura profesionala dutenak (liburu-prestatzaileak, argitaratzaileak,..). Orotariko eta orotarako aldaera jaso-neutroa ikasi duen belaunaldi berri bat daukagu⁴⁸. Horien eguneroko baliabide praktikoa nagusia irakasmaterialak izan dira.

⁴² JAGONET kotsulta- eta aholku-zerbitzua da, euskararen erabilera zuzena eta egokia eragitekoa. Zerbitzu horren bidez Euskaltzaindiaren hainbat alorretako erabakiak eta aholkuak kotsulta daitezke: gramatika, lexikoa (terminologia izan ezik), onomastika, idazkera (baina ez itzulpenak) eta abar. Zalantza argitzeko behar duena aurkitzen ez badu, erabiltzaileak Euskaltzaindira idatz dezake argibide eske; baina JAGONET ez da terminologiaz edo etimologiaz galdetzeko lekua, ez eta azalpen teorikoak edo itzulpenak eskatzeko ere.

⁴³ HAEEk herritarrei eta erakundeei doan eskaintzen dien kotsulta-zerbitzua da Duda-muda (orain Dudanet deitua). Hona haren helburua: administrazio- eta lege-arloko terminologian eta hizkeran sor daitezkeen zalantzak argitzen saiatzea. Ez da, beraz, datu-base terminologiko bat, ikerketa-talde batek eskaintako zerbitzua baizik (http://www.ivap.euskadi.net/r61-2347/es/contenidos/informacion/dudamuda/eu_3803/dudamuda_e.html)

⁴⁴ Euskara teknikoari buruzko galderak egiteko aukera ematen du (http://www.zientzia.net/galdera_bidali.asp).

⁴⁵ ItzuL EIZIEk sortutako posta-zerrenda da. Euskal itzultzaileen lagungarri izatea du helburu, eguneroko lanean sortu ohi diren arazoak beste lankide itzultzaileen laguntzaz konpondu eta eztabaidatzeko foro elektronikoa eskaintzen baitu.

⁴⁶ Oso presente izan da beti K. Mitxelenaren Arantzazuko txostenaren sarrerako esaldi ezaguna: “Ezinbestekoa, hil edo bizikoa, dela uste dugu euskara batasun bidean jartzea. Haur eta gazteei euskaraz irakasten baldin bazaie, eta euskaraz irakatsi behar euskara biziko baldin bada, premiazkoa da guztiei batera edo bateratsu irakastea”.

⁴⁷ 22.000 irakasle daude une honetan, EAeko irakasmaila ez-unibertsitarioetan. Horiek guztiek, normalean, kontaktu zuzena izan dute hizkuntzaren aldaera jaso, formal, idatziarekin. Eta kontaktu hori, hamarretik bederatzietan, euskara batuaren bidez edo euskara batua kontuan hartuz gertatu da.

⁴⁸ Gure eskuetatik igarotzen diren ikasmaterialek euskara batuaren eredia (idatzia betiere) finkatzen laguntzen dute, dudarik gabe, baina, eskolako jardunean hori baino gehiago behar genuke. Ikasgelan sortzen den jardunak, gaiak hartaturik batetik eta irakasle-rolak bultzaturik bestetik, euskara jaso-formala indartu ohi du sarrien, baina, lekuan lekuko aldaera bizien ezaugarriak eta berezitasunak era egituratuan azaldu eta ikasleen errepertorio linguistikora hurbiltzeko ikasmaterialak eskas dakusatzagu inguruan, eta horrelakoak ere behar ditugu. Ahozko jarduna indartu beharraz ari naiz. Eta ikasleez dioguna irakasleen multzora ere zabal daiteke.

- Proporzio numeriko txikiagoan, noski, baina bizkaiera indartzen ere⁴⁹ garrantzitsua izan da eskola. Ez dago dudarik ikasmaterialek asko egin dutela bizkaiera bateratua eskola bidez ezagutarazteko, hedatzeko eta indartzeko. Aitortu behar da, hala ere, agian gehiago egitea zegokiola/zegokigula, batez ere ahozko moldearen iturritik. Euskara estandarren eta produkzio *korrektoaren* izenean, garo- eta kresal-usainetik probetxuzko zer asko utzi dugu albora; eguneroko mintzajardun xumeak lekuan lekuko moldeak ditu, eta, beharbada, gure erreperitorio linguistikoan, eskola-jarduna ez da gauza izan horietara behar bezala iristeko.

- Euskal liburugintzaren erdia irakaskuntza-esparruko liburua da. Datu esanguratsua da hori. Izan ere, eskola-liburuen bidez iristen dira ikasleak euskara estandarera; horien bidez jasotzen dute hizkuntzaren kodifikazioa. Ikasmaterialetako prosa horren ezaugarriek, normala denez (euskal argialetxeek neurri handi batean ikasmaterial-produkzioa dedikatzen baitira), itzal handia dute argialetxeetako hizkuntza-irizpideetan eta jokamoldean. Ekonomikoki ere irakaskuntza-materiala dute gehienek euskarri nagusia.

- EIMAKo ikasmaterialgintzaren eragina ez da EAE barrukoa bakarrik. Hortik haratago zabaltzen da euskara, hortik haratago zabaltzen da Euskal Herria. Eta Nafarroarekiko eta Ipar Euskal Herriarekiko hezkuntza-/hizkuntza-harreman instituzionalek hariak etenda izan badituzte ere, ez da hala gertatu euskarazko ikasmaterialekin. EAEn sortutako ikasmaterialak Euskal Herri guztian erabiltzen dira —batez ere ikastolen mugimenduaren bidez—, eta, askoz gutxiagotan gertatu bada ere, inoiz alderantziz ere gertatzen da.

10. Etorkizuneko beharrak eta erronkak. Gogoeta saioa

Euskaltzaindiaren araugintzak aurrera dirau; idazleek ere badihardute bide eta molde berrien bila. Hala, gramatika mailako auziak, estilistikaren, erretorikaren eta pragmatikaren axiomak, diskurtsoaren eta komunikazioaren teorizazioak eta abar gero eta ezagunagoak egiten zaizkigu, baina oraindik ere eginkizun luzea da esku artean duguna. Langintza berean gabiltzan taldeak ere gero eta gehiago gara.

Nahiz badakidan hemen aipatuko ditudanez gainera beste batzuk ere badirela, orain eta hemen, lau esparrutako premiak aipatuko ditut gerora begira eta erronka gisa: hizkuntza-esparrukoak, IKTen esparrukoak, esparru soziolinguistikokoak eta indar-bateratzeen esparrukoak.

Hizkuntza esparrukoak

Aberasgarri ikusi da estilo-liburuari begira eginiko ekarpena, eta bide horretatik jarraitzea da logikoena, eta orain arte jokatu den moduan jokatuz, gainera; alegia, premietatik abiatuz eta ahalik eta jende gehien inplikatur.

Hori horrela, aurrera begira, hizkuntza-esparruko bost lan-arlotako proiektuak ditugu begiz jota orain-oraingoz, eta horien inguruko liburukiak prestatzen ahaleginduko gara:

- Puntuazioa

Sintaxi zein *joskera* hitzek adierazten duten moduan, atalez osatua da gure hitz-jarduna. Jardunaren osagai diren atal horiek nola banaturik eta antolatuz dauden markatzeko,

⁴⁹ Hori dela eta, hasiera-hasieratik heldu zion arazoari Hezkuntza Sailak. Horren agerri, 1982an argitaratu emandako gomendio-dokumentua, eskola-munduan hainbat aplikaziotarako ate praktikoa zabaldu zuena; edota Euskara Zerbitzuak bizkaieraren idaztarauen eta aditzaren inguruan argitaraturiko hizkuntza-prestakuntzako liburuxkak.

doinueraren gorabeherez baliatzen da mintzoa. Idatzian, puntuazioak du eginkizun hori, eta, sarri, ez da eginkizun erraza, puntuazio-markak oso gutxi baitira, eta, beraz, ezin dituzte adierazi ahozkoaren ñabardura guztiak. Hala ere (edo horrexegatik), adieraz dezaketen hori ongi adieraz dezaten ahalegintzea da testugilearen eginkizun nagusietariko bat.

Bi helduleku ditugu testuak puntuatzeko orduan: bat, intuitiboagoa (*belarria*), eta bestea, berriz, ohartuagoa (sintaxi-egiturari erreparatzea). Bi bideetatik irits gaitzke ongi puntuatzera, baldin eta *belarria* eta sintaxia, sena eta adimena, ongi heziak badira (eta puntuazioari buruzko uste okerrekin nahasten ez bagaituzte, jakina).

Horretaz hausnartzeko eta horretan saiatzeko ahalegina eskatu zaio Juan Garziari. Ondo bidean, beraz, honako kontu hauek bilduko ditu dokumentu batean: a) Esaldiak bereizteko (eta elkartzeko) puntuazioa; b) Tartekiei dagokien puntuazioa (marra/parentesi/koma pareta); c) Esaldien barneko juntaturari dagokion puntuazioa; d) Esaldien barneko puntuazio nagusia.

- Gorabehera morfosintaktikoak batzuk

Ez da euskararen filologo izan beharrik, honako honetaz erraz asko ohartzeko: euskararen morfosintaxian arazo konplexu asko daude oraindik aztergai eta auzigai. EIMA saiatu da⁵⁰, Euskaltzaindiak besterik esan bitartean, horietako zenbait garatzen eta argitzen, baina hainbat daude oraindik eginkizun eta azterkizun, eta horiei ere heldu behar zaie, gero eta ikasmaterial egokiagoak egin nahi baldin badira. Besteak beste, esaterako, honako kontu hauei:

- . *behar* (*du*) aditza ergatiborik gabe erabili ohi den testuinguruaren deskribapenari⁵¹
- . erdal gerundio *faltsuaren* erasanari
- . ahozko/idatzizko moldeen uztartzeari⁵²
- . esaldien luzerari buruzko hausnarketari
- . kolokazioen hurrenkera-modu eta katalogazioari⁵³

⁵⁰ Batez ere Juan Garziaren *Kalko okerrak* liburukiaren bidez eta oraindik liburukigai den Patxi Petrirenaren *Morfosintaxiaren inguruko zalantzak eta argibideak* dokumentuaren bidez.

⁵¹ Alegia, modu honetako esaldiek ergatibo markarik behar ote duten: “*Gatazka gaintitza izan behar du bigarren trantsisioaren helburua*”; “*Horrenbesteko langabezia dagoen tokian, hotz klase asko egon behar du, ez meteorologikoa bakarrik*”, eta abar.

⁵² Ahozko moldean, enfasi edota intonazio bidez, guztiz egokiak diren esaldi asko, idaztean, sarri, irakurketa okerrerako bide dira, bi moldeak —idatzia eta mintzatua— ez baitira berdin portatzen, ez dituzte-eta kodeak berdinak. Aditzaren kokalekuaren (aurreratzearen) auzia da gehienetan aferra. Aditza aurreratze horrek, SOV ordenamendua apurtzean, pausaldi berezia eragiten dio jardunari, baina arazoa sortzen da, euskaraz pausaldi hori idatzian grafikoki ez baitu jasotzen; idatzitako testua irakurtzen dugunean, grafikoki adierazitako inolako etenik ikusten ez dugunez, ez dugu detektatzen, eta horrek gaizki-ultertuei atea irekitzen die. Aztertu beharko litzateke pausaldi horiek ikur berezi baten bidez adierazi beharko liratekeen. Esate baterako:

- ??*Neurri-izena*(,) *izan daiteke*(,) *unitate jakin bat* (*kilo, litro, metro...*) *edo bestelako hitz arrunt bat* (*baso, kamioi(kada), eskukada...*). // *Neurri-izena unitate jakin bat izan daiteke* (*kilo, litro, metro...*) *edo bestelako hitz arrunt bat* (*baso, kamioi(kada), eskukada...*). :

- *Euskaltzaindia da euskaraz arduratzen den erakundea* (*Euskaltzaindia, da, euskaraz arduratzen den erakundea*) ≠ *Euskaltzaindia euskaraz arduratzen den erakundea da*.

- ??*Gure proposamena da*(,) *ahal den liburutegi zabalena jartzea*. // *Gure proposamena ahal den liburutegi zabalena jartzea da*.

- (Definizio bat) *Komikia*(,) *proiektuaren ardatza den istorioari lotura emango dion elementua izango da*”.

Kontu hau dela eta, guztiz interesgarria da Xabier Aristegieta Okiñenak argitaraturiko artikulua (2009ko urria): “Euskarazko testuen komunikagarritasun-problema larriak”, Internet:

www.eizie.org/Argitalpenak/Senez/20091026/aristegieta

⁵³ X. Altzibar: “Kolokazioak dira: bi hitz edo gehiagoren konbinazio mugatuak eta hein bat egonkorak, hiltunek maiz erabiliak eta beti berrerabilgarriak (erreproduktiboak), osagaien artean lotura sintaktikoa eta nolabaiteko harreman semantikoa dutenak”. Adibidez, *gaia jorratu* edo *berriak jorratu* kolokazioetan oinarri edo lemak

- . prosa herrenak edota solezismoek sortzen dituzten egitura okerre⁵⁴
- . ahozko komodinei⁵⁵

. . . .

- Ortotipografia (2. itzulia)

2004an argitaratu zuen EIMAK Joxe Ramon Zubimendiren *Ortotipografia* liburukia. Ezin ukatu ekarpen erabakigarria eta emankorra izan dela liburuki hori, baina beharbada laster izango da garaia bertan antzeman diren moztadeak berriro hausnartzeko eta bideratzeko. Esate baterako, EIMAK hautua egina du hitz elkartuetako marratxoa noiz erabili, baina badira hausnartu eta zehaztu beharreko kontu gatazkatsu batzuk eguneroko jardunean: besteak beste, marratxoa vs letra larriak; bigarren osagai berezia (*sorta*, *puska* eta *mota*) duten hitzen azpisaileko hitzen zerrenda ixtea (ahal bada, jakina)...; edota eguneroko erabileran euskararen munduan oraindik erabat adostu gabeko kontuak hausnartzea (AEBetako/AEBko; %10 / %10; eta abar.

- Hitz espezializatuak

Hiztegi Batuko hitzak, esana dugu, oro har behintzat, ez dira izaten arazo-iturri; hitz espezializatuak (terminoak) bai, ordea. Azken urteetako euskalgintzan (eta Euskaltzaindian bertan), corpusgintza eta gramatika deskribatzailea osatzea izan da lehentasuna; eta, bide horretatik, hiztegi deskribatzaileak (OEHK) eta corpusetan oinarri hartuta osatu den hiztegi estandarrak lexikoaren zuzenketa erraztu badute ere, lexiko espezializatua ez da oraindik

---

(*gaia/berriak*) kolokatiboaren (*jorratu*) adiera abstraktua edo figuratiboa ('landu') aukeratzen du. Egonkorak dira formaz, baita hitz-hurrenkeraz ere (*argi eta garbi esan*, * *garbi eta argi esan*).

⁵⁴ Casanyk dio perpausak pitzatuta edo arrakalatuta ageri direla batzuetan, edozein eraikuntzatan gertatu ohi den legez. Askotan idaztean egiten ditugun akatsek prosaren adierazkortasuna eragozten dute, sintaxia zaildu, semantika-arazoak sortu, anbiguotasunak eragin, eta, azken finean, komunikagarritasuna galdu egiten da. Prosa herrena, ezindua da orduan. Hainbat motatakoak izan litezke akats horiek:

- Silepsia ("concondancia ad sensum"): hitzen adieraren araberako komunztadura egitea, eta ez gramatikaren araberakoa:
  - o *Dozena bat lagun etorriko *dira*.
  - o *Iraultzaren lehen urratsei *dagokionez*...
- Pleonasmoa: behar-beharrezkoak ez diren hitzak erabiltzea:
  - o ?Durango herri bizkaitarra (> Durango)
  - o Txoritxo txiki bat (> txoritxo bat)
  - o Horretarako nahiko izango zaigu beste bi fitxategi (*gehiago*) diseinatzea
  - o erantzuna emateko > erantzuteko
  - o bizitzan zehar > bizitzan
  - o hezkuntza-arloan egiten ditugu > hezkuntzan egiten ditugu
  - o gorrei zuzendutako eskola > gorren eskola
  - o Azaldu bi taldeak zertan diren (elkarren) desberdinak eta (elkarren) antzekoak.
  - o ...arazo izaten jarraitzen du oraindik > ... arazo da oraindik
- Anfibologia: ulertzeko era bat baino gehiago izan ditzakeen hitz egiteko era.
  - o Lagunari esan zion etxera heldu zenean ez zegoela urik.
    - (?) Etxera heldu zenean, lagunari esan zion ez zegoela urik.
    - (?) Lagunari esan zion ez zegoela urik etxera heldu zenean.

⁵⁵ Zentzu hertsian, ikasmaterialekin ez du harreman zuzenik (nolanahi ere, eskolan erabiltzen diren bideo, DVD eta abarretan, hala ere, eragin zuzena du, eta komeni da hausnarketa bat). Erregistro formalaz kanpokoetan oso maiz entzuten dira honelakoak: "hire erantzuna *pasada* bat iruditu zaidan", "*atope* ari gaituk azterketak zuzentzen baina gaizki ibili behar diagu garaiz iristeko", "zure proposamena *en principio* ontzat emango nuke" eta abar. Maileguzko hitzen esparru hutsetik arras urrunago doa joera hori, interferentzia-modu guztiak (hotsezkoak, gramatikalak, semantikoak eta lexikalak) bereganatuz.

integratu gaurko argitalpen estandarren sisteman, eta ez da gutxieneko adostasuna lortu hiztegi espezializatua erabakitzen hasteko⁵⁶. Arazoa, beti bezala, oinarrian, geure egoera soziolinguistiko berezia dugu; zernahi dela ere, lexikografia espezializatuaren oinarriko irizpideak, hitzak hautatzeko orduan kontuan hartu beharrekoak, nahiko finkatuak eta onartuak daude lexikografoen artean⁵⁷.

- *Saski-naski*

EIMAREN agendan aspalditik eginkizun dagoen proiektua da, epe erdi luzera dokumentu itxura hartzeko begiz jota. Bertan, alde edo moldez beste proiektuetan tokirik izan ez duten une-uneke eta gaingitu gabeko zalantza-zailtasunei egingo litzaieke tokia. Adibidete praktiko baten itxura lukeen erakusleihu bat ez legoke gaizki, besteak beste, honako eguneroko arazo ortografiko, gramatikal eta lexiko-semanticoko hauei erantzuteko: aditz jakin batzuen erregimena zehaztu beharra (*agindu: egitea/egiteko*); hitzen balio semantikoa bereizi beharra: *bateko/unitate, gehitu/batu, noski/jakina, kantitate/kopuru*; hitzen forma estandarizatua zehaztu beharra: *-aje/-aia: erreportaje/erreportaia*, edo *-gailu/-dore: alternagailu/alternadore*; hitz jakin batzuen hobespena: *ausazko, menturazko / aleatorio*; gorabehera ortografikoak: *aurre-* aurrizkia nola lotu *e* bokalez hasten diren hitzekin (*aurre-* + elikadura, *aurre-* + erromantiko, *aurre-* + (er)retratu; *-gune* eta *-une* hitzen eratorpen-balioa...

IKTen esparrukoak

Informazioaren eta komunikazioaren teknologietan egundoko aurrerabidea izan da azken urteotan. Badakigu hezkuntza-sisteman iraultza ekarriko dutela, eta ezinbestekoa izango dela aldaketa horri tentuz eta artez begiratzea, nahiz ez jakin alde aurretik nola garatuko den eta zer abiadura eramango duen, eta ezta ere ikasleen ikasteko prozesuan zer-nolako eragina izango duen zehazki⁵⁸. Ez da erraza horien arrasto eta aukera guztien eta azken-azkenekoen ezagutza osoa eta eguneratua izatea, baina nahitaezkoa da horiek begi-bistatik ez galtzea, betiere gure ahalbideen neurrian. Horrela, bada, serio hausnartu beharko du EIMAK informazioaren eta komunikazioaren teknologiek zer eragin eta zer aukera-eskaintza dakartzaten. Hainbat alderditan islatuko da hori, gainera:

- EIMAKO aztertzaileen eta katalogatzaileen eguneroko kudeaketa-lanean, hasteko. Eta, horretara, besteak beste, zuzenketak-eta datu-base batean biltzea lan-baliabide ederra izan liteke zuzenketa-lanean kontsulta eta erkatze-lanetarako, eta abar.

- Corpusak gero eta ugariagoak eta askotarikoak dira sarean; biderkatu egin da haien presentzia azken urteotan. Horietara sarriago jotzen eta horiek interesatuki kudeatzen ikasi

⁵⁶ Nolanahi ere Euskaltzaindiak esparru horri ere heldu dio berriki: Zientzia eta Teknikaren Hiztegia batzordeñoa eratu du, eta laster batean hasiko ahal da proposamenak eta erabakiak kaleratzen!

⁵⁷ Irizpide-finkotasun hori, dena dela, ez da beti lortzen: babelizazio-aztarnak (nozio berbera izendatzeko hainbat denominazio erabiltzea, alegia) oraindik ere hor daude *portzentaje/portzentaia; portzentaje/ehuneko; oskoldun/krustazeo; belarjale/herbiboro; digestio edo txegoste/liseriketa*... Baina urte gutxian egindako bidea oso luzea izan da.

⁵⁸ Denok dakigu orain arteko eskola-jarduna nola bideratu izan den, eta, testuinguru horretan, ikasliburuek eta ikasmaterialek (bideo, CD, DVD eta abarrek) zer-nolako ibilbidea zuten; ikasmateriale horien hizkuntza-azterketaren sistema ere doiki egituratua dauka EIMAK, artikulu honetan azaldu den bezala. Euskal Jaurjaritzaren *Eskola 2.0.* dela eta, ordea, eskoletako hizkuntzaren erabilera *tekla bidez* eta Internet bidez egingo denez neurri handi batean aurrerantzean, galdera berehala sortzen da: hor nola interbenitu behar du EIMAK? Zer bide berri pentsatu behar dira eskola-jarduneko euskararen kalitate-maila zaintzeko edota hari eusteko? Ezin ezkutatu horrek sortzen duen kezka.

beharra izango dugu. Orain artean, corpusei egindako ustiapena batez ere lexikoari edo terminologiari begirakoa izan da gurea; asko gutxiago erabili dira beste adarretan. Baina jauzia egitea komeni da: syntaxira, fraseologiara, diskurtsoaren eraikuntzara...

- Datu-base jakin eta bateratu baten premia ezin ezkutatu. Artelanen izenak direla, nazioarteko erakundeen izenak direla, Euskaltzaindiaren azken arauak direla, EIMAKo onomastika-zerrenda (jada) zaharkituxeak direla..., aparteko hainbat kontsulta-iturritara jo behar izaten dugu informazioaren bila bai itzultzaileok, bai testu-egileok, bai onespeneztertzaileok. Hori dela eta, interesgarria izango litzateke denak leku bakarrean zentralizatuta eta sistematikoki kontsultatzeko moduan egotea⁵⁹.

Esparru soziolinguistikokoak⁶⁰

Badira zeharka, eta askotan oharkabeen (*curriculum ezkutua*), ikasmaterialen kalitatean zuzen-zuzeneko parte-hartzea izan gabe, haietan erabateko eragina duten *kanpo* eragile batzuk. Horiek beti begi-bistan edukitzea komeni da, euskararen kalitateak, bestela, ez bailuke atarramendu onik izango. Hiru aipatuko ditut bereziki:

- Euskararen kontuan, gizartea ez joatea eskolaren eskutik. Eskola-alorrean egin den euskalduntze-ahaleginak ez du parekorik gizarteko beste sektoreetan: komuniabideetan, merkataritzan, kirolean eta aisialdian, administrazioan, kale-bizitzan, lagunartean, eta abar. Gure eskoletan dabilzan gazteek nekez konektatzen dute euskarazko jardunguneekin, harreman-sareekin eta euskarazko eskaintzekin. Erraldoi bakartiaren itxura hartzen du sarritan euskarazko irakaskuntzak. Ondorio nabarmena ateratzen da hortik: eskolan aurrera egin nahi bada normalkuntza-kontuan eta euskararen kalitate-kontuan, sakonago eta eraginkorrago egin behar da lan gizarte-bizitzan; hori ez da konponduko ikasmaterialeari enfasi handiagoa emanda.

- Curriculumaren euskal dimentsioari behar besteko garrantzia eta presentzia ez ematea, eta ez curriculum-dokumentuetan bakarrik; hortik aparte ere, defizit handia dago. Euskal ikasmaterialetan, irakasleen formazio-prestakuntzan (karrerakoan zein lan-garaikoan) eta lanbidera sartzeko mekanismoetan, ez zaio behar besteko grinaz begiratzen euskal dimentsioaren alderdiari. Eta ez da ideologia-ikuspegi soila jokoan dagoena. Eskolak bere funtzio soziokulturala osorik beteko badu, leku nabariagoa zor zaio euskal "ikuspegi" horri. Posible egin behar genuke euskaldunon jatortasun etnokulturala eta elkartasun soziohistorikoa gehiago zaintzen eta apreziatzen, eta gizarte-berrikuntzaren aldi eta alde orotako joerak eta gertakariak perspektiba zabalagoetan txertatzen. Ez da bidezkoa, esate baterako, euskal ikasleek Batxilergoa gainditzea jakin gabe nor zen Gabriel Aresti bat, edo jakin gabe Azkoitiko Zalduntxoak nor ziren, edo jakin gabe euskal kantugintzak korronte europarrekin (izan) duen lotura, eta abar.

- Lehendik irakaslanean ari direnen eguneratze falta. Gauza bat da irakasle berriak sortzea, eta beste bat lehendik irakaslanean ari direnak artez kudeatzea. Buruhauste handiak ekarri ditu, ongi ezaguna denez (gogoratu Irale-rekin), bigarren puntu horrek, baina, urte askoren ondoren, irakas-sistema elebakarra zena, kasik elebiduntzeraino iritsiak gara, sare publikoan bada ere. Beste urrats nagusi bat eman behar da hor: euskararen kalitatea nahi bada, irakasleen euskararen kalitatean eragin beharko da. Alferrik gabiltza ikasliburu *eskisitoak* egiten, baldin

⁵⁹ Erreferente bikaina da EiTbk sortu berria duen HIKEA aplikazioa (*Kontsultak* atala), eta bertako hiztegi-bilaketako datu-basea.

⁶⁰ Mikel Zalbideren hausnarketak eta esanak dira, gehien-gehienean, atal honetako esanak.

eta material horien bitartekari eta eragile nagusia den irakaslea haien itzalera ekartzen ez badugu: ez dakiena nekez irakatsiko du irakasle-jendeak. Bilatu beharko da, beraz, bideren bat irakasleen hizkuntza-kalitatean interbenitzeko.

Indar-bateratzeen esparrukoak

Bistan da EIMArene esparru txikitik haratago jo beharra dagoela, ezer funtsezkorik egin nahi bada eskolako ikasmaterialen estandarizazioari begira eta haien kalitateari begira; eta eskola-mundutik hain erraz disoziatu ezin diren euskararen dinamizatzaile sozial guztiak ere ezin ahaztu hori egiterakoan. Baina, ikasmaterialen egunerokoari beren-beregi helduta, bada uztartze-ahaleginean berariaz eta mimoz zaindu beharko genukeen harreman bat: unibertsitatearekin izan beharrekoa, hain zuzen. Oinarrizko irakaskuntzako eta unibertsitateko hizkuntza-ereduak gehiago batzeko ahalegina egin behar da, eta ez bakarrik alor terminologikoan, baizik eta baita beste zenbait arazo espezifikotan ere; esate baterako, ikasgelan erabili beharreko ahozko diskurtsoari buruzko esamoldeetan, euskara akademikoaren egituraketa sintaktikoetan (nominalizazioaren erabileran eta gisakoetan), ikasmaterialgintzako erreferente bibliografiko bateratuetan, eta abar.

Jose Ramon Etxebarriaren *Zientzia eta Teknikako Euskara Arautzeko Gomendioak* liburukia atontzeko osaturiko lan-mintegia, esate baterako, probetxuzko eta ereduzko esperientzia izan da bateratze-lan horretan. *Onomastika* liburukia osatzeko eratu zen lan-mintegiak ere antzeko arrakasta lortu zuen. Bide-erakusgarri argiak dira. Besterik ez. Eskerrik asko.

Bibliografia

- ALBERDI, A. (2004): “EIMArene nondik norakoak”, *Senez*, 27, 75.-94. or.
- ALTUNA, A. (2008): “Zuzentze-lanerako informatika-tresnak” eta “Estilistikaz (eta II): erdadararen interferentziak”, in *Ikasmaterialak eta zuzentze-lana*, UEU, 2008.
- AZKARATE, M. (1997): “Terminologia lanerako irizpideak”, *Euskera*, 1997, 249.-272. or.
- GURRUTXAGA, A.; JAUREGI, S.; MUJIKA, A. (2004): “Zuzenketen Kudeaketa eta Hizkuntz Zerbitzuak”, in *Senez*, 27, 163.-190. or.
- ROQUE, I. (2008): “Ikasmaterialen zuzentzailearen lana”, in *Ikasmaterialak eta zuzentze-lana*, UEU.
- TORREALDAI, J.M. (1997): *Euskal Kultura Gaur*, Jakin.
- UGARTEBURU, I. (2004): “EHUko zuzenketak: mailak eta motak”, *Senez*, 27, 117.-134. or.
- ZALBIDE, M. (2007): “Euskararen Legeak hogeita bost urte. Eskola alorreko bilakaera: balioespensazioa”, *Euskera* 2007 (3), 1.283.-1.517. or.